АЛЕКСАНДРА МИЛЕТИЋ

СОЛФЕЂО

за други разред шестогодишње музичке школе

ДОДАТАК ЗА НАСТАВНИКЕ

Садржај

Опште напомене 4

Обнављање и вежбање 5

а-мол • осмина као јединица бројања 6

Певање из нотног текста у а-молу • каденца а-мола • штим 8

Четвороделна подела јединице бројања • а-мол хармонски 8

Пунктирана ритмичка фигура на јединици бројања • дурски и молски трозвук 9

Обрнуто пунктирана ритмичка фигура на јединици бројања • де-мол хармонски 10

Утврђивање де-мола 12

Утврђивање теорије и де-мола • штимови де-мола и а-мола 13

Скокови у молу • четвороделна подела осмине као јединице бројања 16

Обнављање тоналитета • штимови • интервали и трозвуци. 19

Обнављање Ге-дура • а-мол мелодијски 23

Поставка е-мола 27

Утврђивање е-мола 28

е-мол мелодијски 31

Тактирање на два потеза – дводелна и троделна јединица бројања • народне песме 32

Обнављање Еф-дура и де-мола 32

Певање у дурским лествицама • промена мере 34

Обнављање Це-дура и а-мола • теорија музике – вежбање 35

Обнављање Ге-дура и е-мола 38

Обнављање • утврђивање • вежбање 40

Опште напомене

Додатак за наставнике прати садржаје уџбеника *Солфеђо* за други разред школе за основно музичко образовање, као и смер и принципе наставног процеса постављеног у првом разреду. Настао је у намери да подржи реализацију наставе.

Трудили смо се да преплитањем свих елемената предвиђених Наставним планом и програмом успоставимо баланс у распоређивању наставних садржаја и музичке грађе који сачињавају не само Уџбеник већ и овај *Додатак*.

Садржаји *Додатка за наставнике* следе Уџбеник и доносе предлоге за опажање и интонирање, као и диктате и клавирске пратње. Клавирских пратњи је много мање у уџбенику за други разред и дате су уз примере из литературе према оригиналној хармонизацији, неколико ауторских примера и уз неколико песама. Остале примере, али и оне који нису из литературе, наставници могу хармонизовати према личном афинитету, поштујући законитости дур–мол музичког система. Што се тиче примера народне тоналности, они се прате једноставно – лежећим тоновима, финалисом (народном тоником), секундом испод финалиса (субфиналис) и квинтом испод финалиса.

Диктате, то јест записивање онога што се чује (тонова, мотива, музичких фраза, ритмичке окоснице, ритмичких диктата), треба комбиновати на сваком часу без притиска и са много пажње док се не постигне да ученици ову дисциплину прихватају као логичан след – део наставног тока. Напоменимо да је неопходно да оно што записују ученици имају у свом искуству као „звучни фонд“, односно мелодијско-ритмичку комбинаторику која је припремљена, постављена и провежбана. Да би диктати текли несметано, добро је и даље инсистирати да ученици пишу ноте (песама, савладаних примера, мелодијских и ритмичких вежби), најчешће као домаћи задатак.

Грађа која чини овај *Додатак* распоређена је према целинама (лекцијама) у Уџбенику и повезана је с конкретним примерима. Због тога и нумерација појединачних вежбања из опажања и интонирања, ритмичке проблематике, диктата и хармонизација прати ону из Уџбеника.

Сва вежбања наведена у *Додатку* дата су опционо и као препорука, а динамика њихове обраде треба да зависи од могућности групе, као што је сасвим отворена опција да наставници осмишљавају и своје варијанте задатака, додају или замењују предложене према сопственом афинитету, при чему је важно да се следе смер наставе и принципи рада на музичком описмењавању, развијање менталне музичке комбинаторике, музичких способности, вештина и навика које воде ка мишљењу звуком и постизању функционалне музичке писмености. Другим речима, важан је пут и начин, а музички садржаји могу бити варијабилни.

Обнављање и вежбање

1.

Почетак школске године почиње обнављањем. Најлакши начин је да се ученици присете песама–модела за поставку тонских висина. Томе се могу додати и почеци других песама за које се зна да су ученици волели да их певају и да их добро знају. Комбиновањем делова песама којих могу лако да се сете и које могу да отпевају могуће је стварати мотиве и фразе и повезивати их у целину која ће служити за усмени диктат. То је и најбржи начин да их директно уведемо у певање из нотног текста.

2.

Исто се односи на познату бројалицу с ритмичком пратњом у више деоница. Предложени начин спајања песме и ритма указује на могућности стварања занимљивих „музичких тачака“, које ће на ученике деловати мотивационо и које је могуће извести и на неком јавном часу солфеђа.

3.

Дописивање нота које недостају у запису песме коју знају и које се присећају, увод је у диктат и покретање тог дела музичког мисаоног апарата код ученика.

МОТИВИ ЗА СТУПЊЕВЕ

Мотиви за ступњеве, како их називамо у настави солфеђа, иако су често већа музичка целина од мотива, драгоцен су материјал. Добро је да се устали одређена варијанта „мотива“ и/или транспонујућег модела (песме за памћење звука одређеног ступња или односа одређених ступњева) и да се они знају напамет. То су музички садржаји мале форме које у наставном процесу „позивамо“ путем асоцијација. Тако подстичемо ученике да у свом сазнајном склопу повежу звук, име и схватање како тонске висине као звука одређеног ступња, тако и места тонске висине у тоналности и у целини коју изводе – препознавањем, певањем, записивањем. Ово је посебно важно при поставци нових тоналитета, када се звук ступња одваја од солмизационог слога. То је услов за музичко функционисање у новим тоналитетима, овладавање звуком ступњева и њиховом међусобном комбинаториком на основи музичке формуле дур–мол система, уз коришћење апсолутног именовања тонова солмизацијом. Захваљујући таквом раду, сваки нови тоналитет ће се лакше и брже савладавати. Зато је рад с „мотивима за ступњеве“ потребно примењивати и у другом разреду, обнављати мотиве у дурским тоналитетима, и врло пажљиво их поставити у молском тоналитету, а затим транспоновати у нове молске тоналитете. Мотиви и транспонујуће песме–модели увек су направљени тако да имају јасан „сигнал почетка“, обично тон из тоничног трозвука, затим скок у ступањ који треба препознати, извести и запамтити и „сигнал завршетка“. На тај начин учвршћује се и базична формула дур–мол система, на којој се поставља и развија музичка писменост.

4а. Диктат

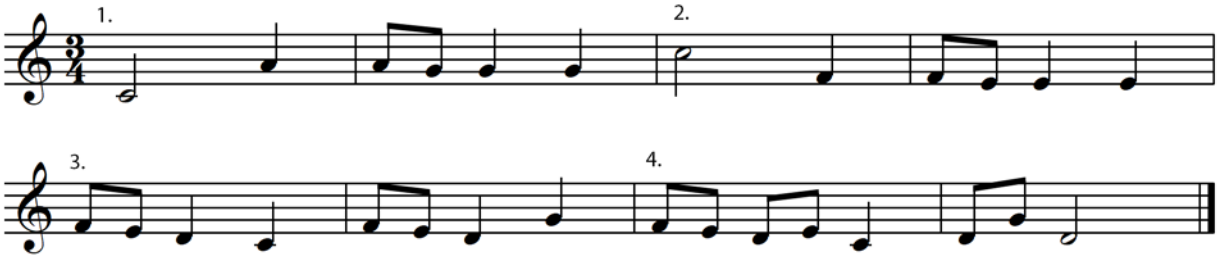

10а. Диктат

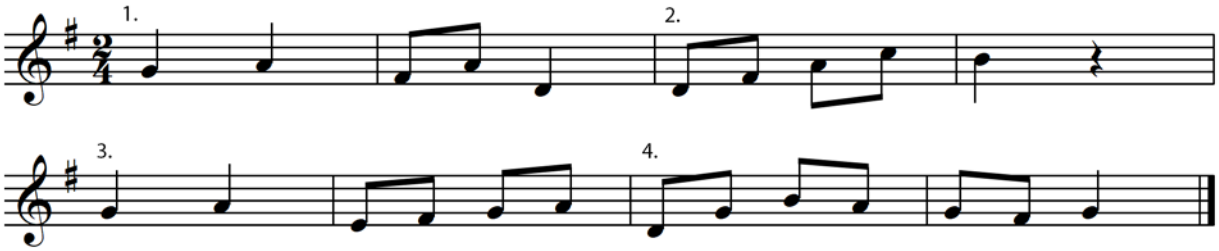

а-мол • осмина као јединица бројања

Приликом поставке молске лествице корисно је записивати једноставне диктате у обиму ритмизованог молског пентахорда, у складу с вокализама које ученици певају. Да би се ишло поступно, дати су мотиви за препознавање (уз пример бр. 11 у Уџбенику), као најлакши вид опажања и интонирања.

Могуће је дати и мотиве за усмени диктат, а да се записују на табли или у свесци након што су групно отпевани. На пример:

11а.

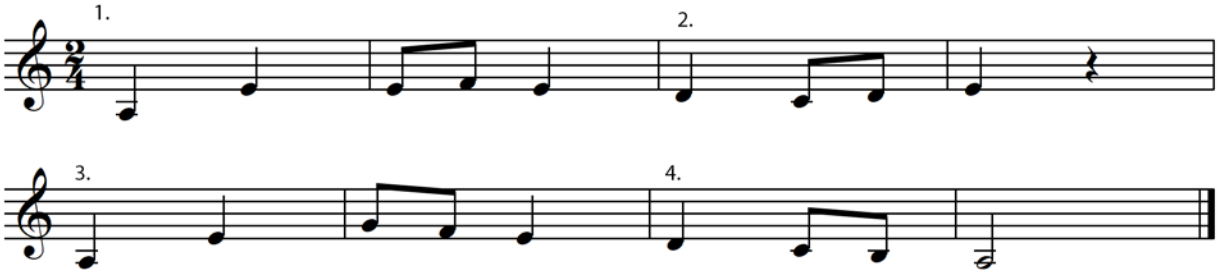

Препознавање и интонирање појединачних тонских висина треба редовно практиковати у складу с музичким садржајем који ће се певати. На пример:

12а.

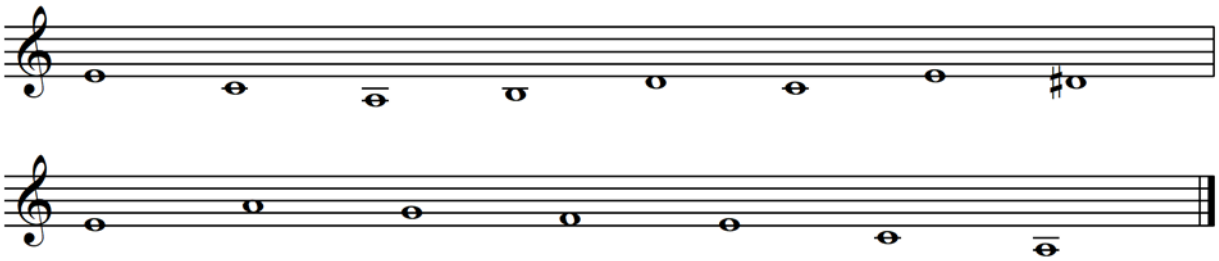

Једноставни диктати – ритмизовани пентахорд и тонични трозвук:

13а.

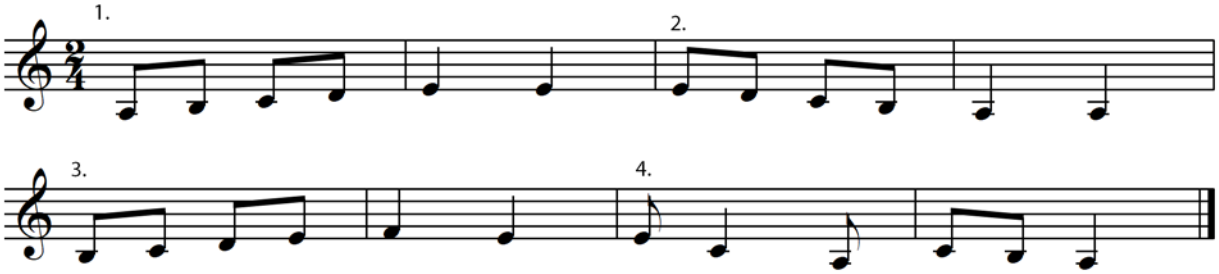

14а.

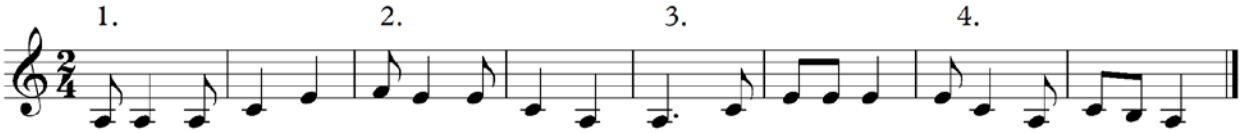

Ритмички диктати

Први ритмички диктати са осмином као јединицом бројања могу се давати по двотактима као усмени диктат, а затим записивати на табли по принципу добровољног јављања ученика.

17а.

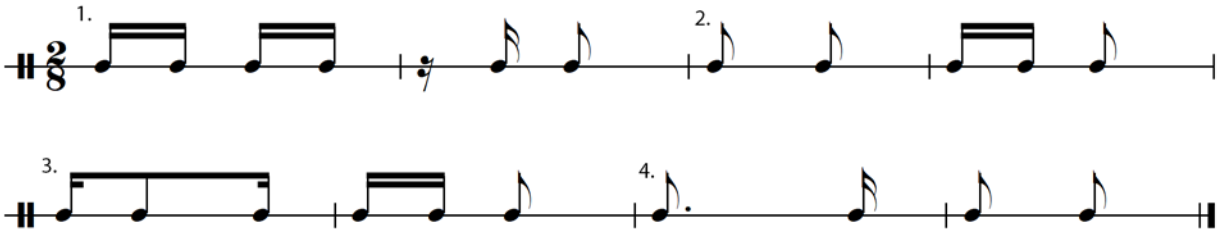

17б.

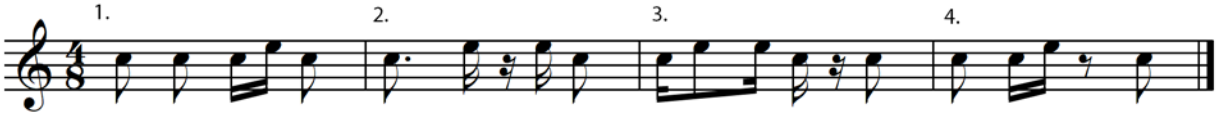

Певање из нотног текста у а-молу • каденцаа-мола • штим

24а. Диктат

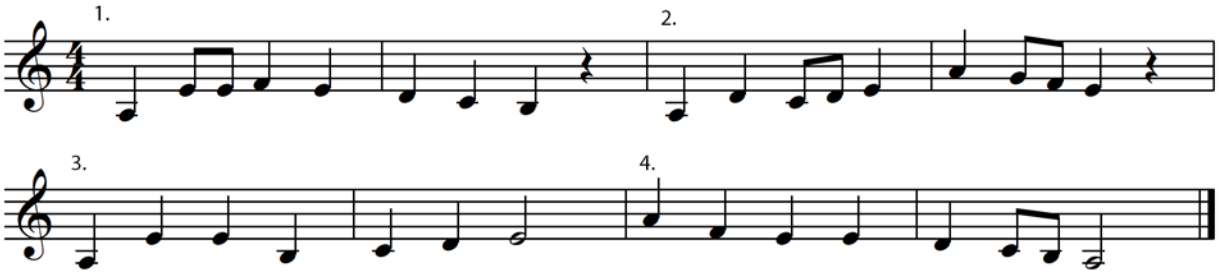

Напомена. – После поставке штимова треба редовно вежбати њихово препознавање и интонирање и навикавати ученике да се рад на мелодици започиње штимом одговарајућег тоналитета.

29а. Диктат

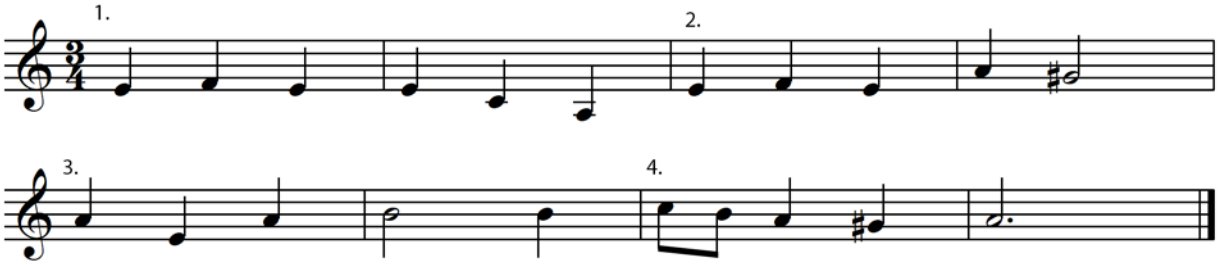

Четвороделна подела јединице бројања • а-мол хармонски

38а. Ритмички диктат

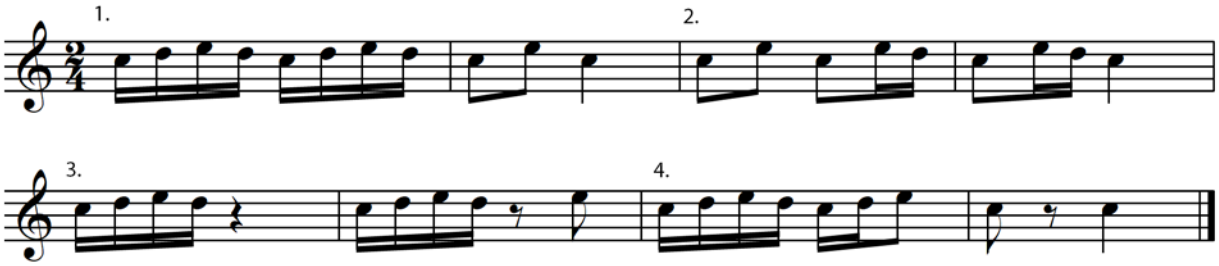

39а. Диктат на ритмизованом пентахорду са четвороделном поделом јединице бројања

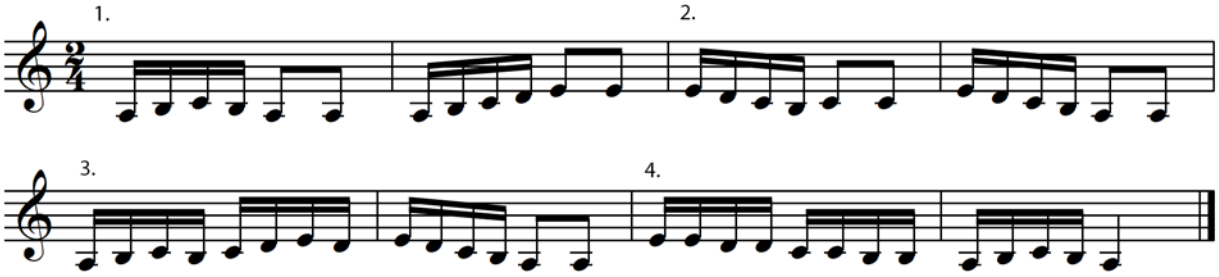

42а. Диктат

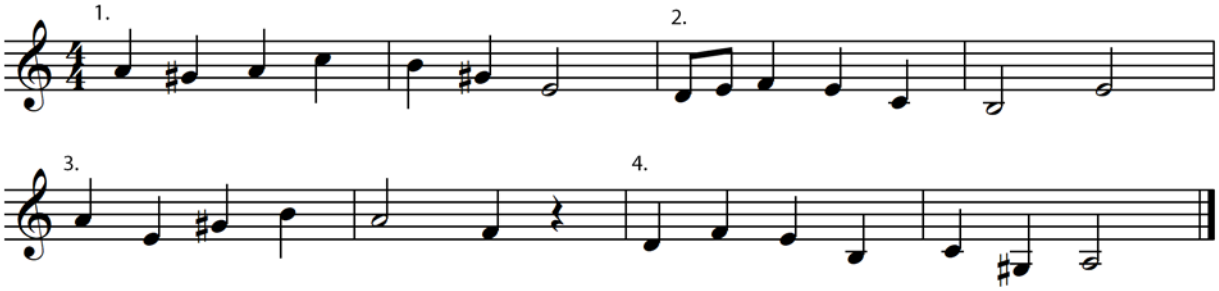

Пунктирана ритмичка фигура на јединици бројања • дурски и молски трозвук

Након што ученици науче песме у којима се јавља мутација, добро је импровизовати мотиве за препознавање и певање једнаких мањих музичких целина супротног рода. То је повезано и са опажањем и интонирањем велике и мале терце, као и дурског и молског трозвука, уз вежбања задатака која обезбеђују схватање. Приликом креирања мотива интонативни ослонац је тонична квинта, а поређењем варијанте оба тонска рода приликом интонирања другачије терце развија се сензибилитет за хроматско померање које даје основну карактеристику тонском роду. Још неколико примера:

44а.

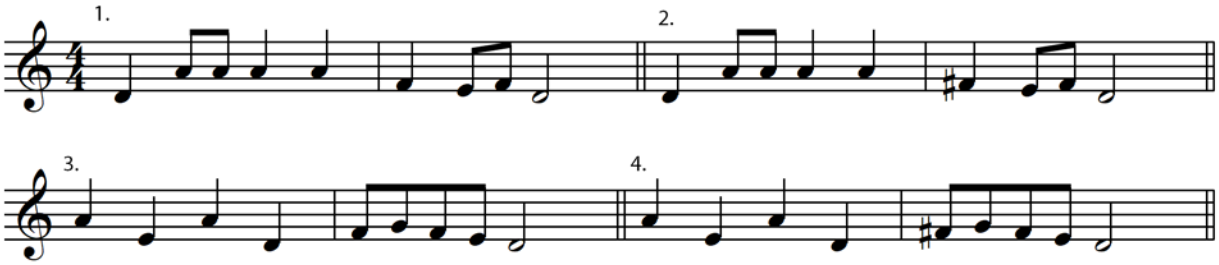

Мотиви се могу ритмизовати и повезати с пунктираном ритмичком фигуром на јединици бројања после поставке ове ритмичке фигуре и ритмичког диктата.

44а[1].

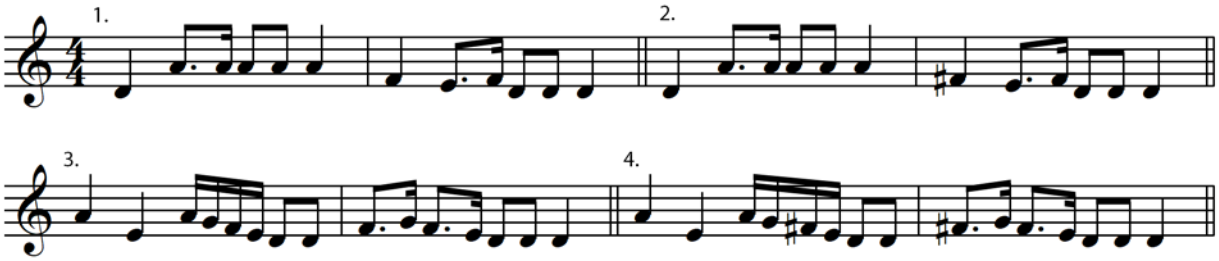

46а. Ритмички диктат

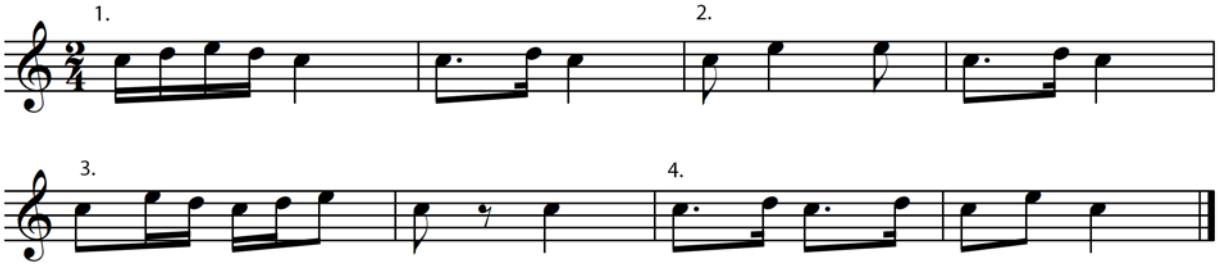

Обрнуто пунктирана ритмичка фигура на јединици бројања • де-мол хармонски

Уз опажање и интонирање тонова према кретању мелодије песама које ученици певају у де-молу, певање вокализа и каденце, добро је примењивати записивање једноставних диктата на тоничном пентахорду. Диктати се могу ритмизовати пунктираним ритмичким фигурама на јединици бројања. На пример:

55а.

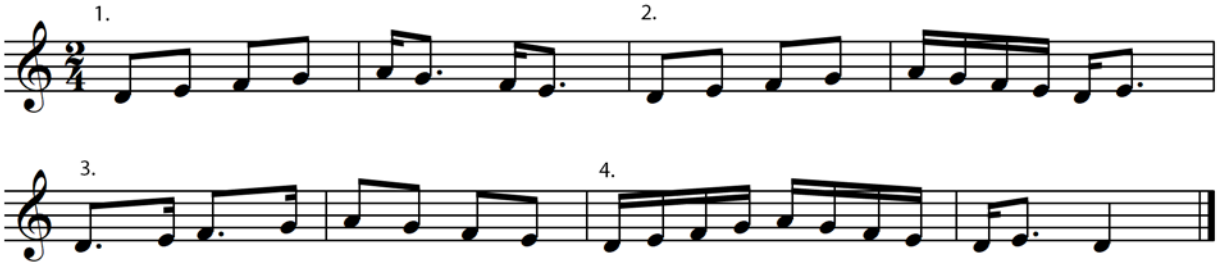

57. Клавирска пратња

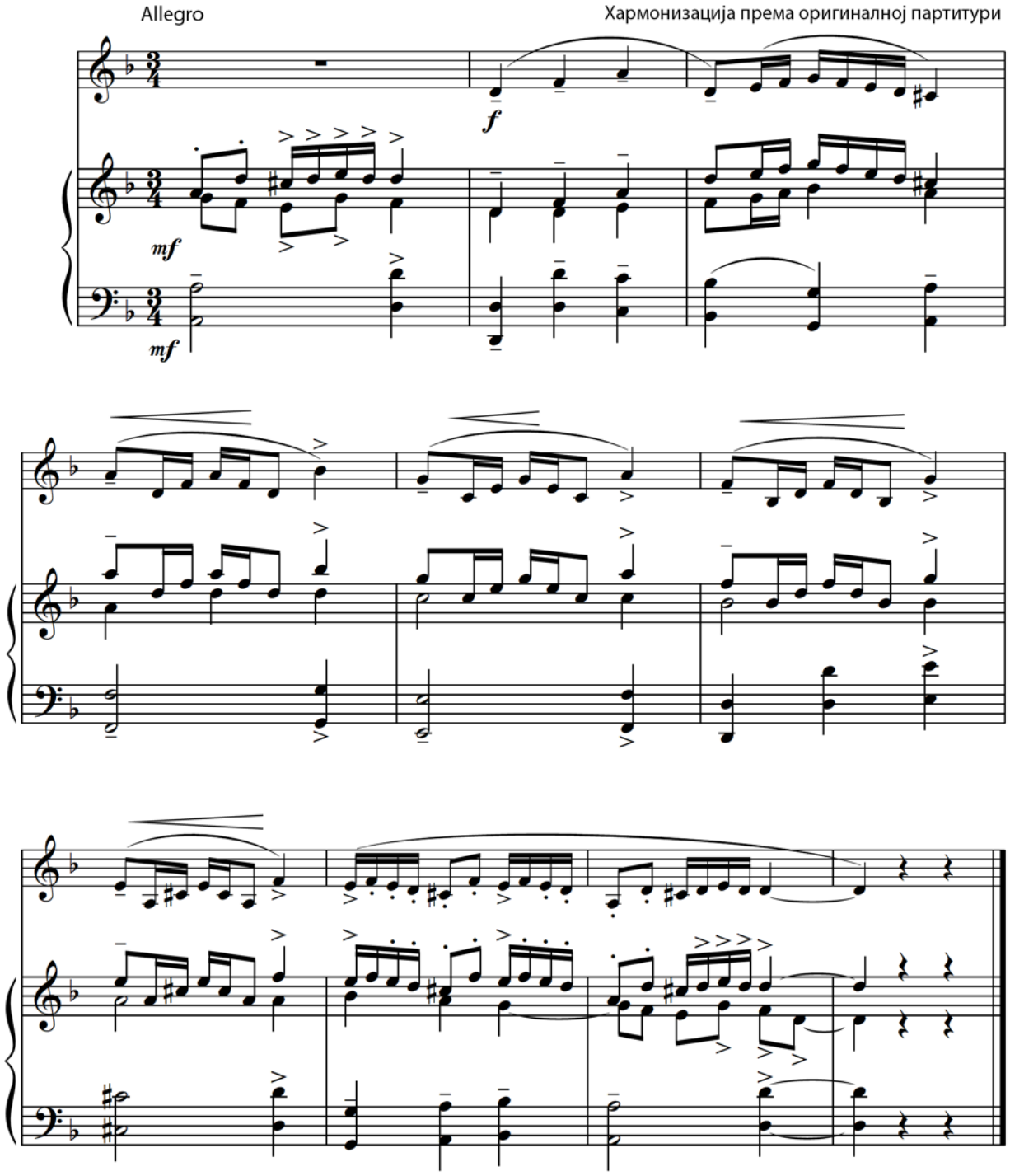

Утврђивање де-мола

61а. Диктат

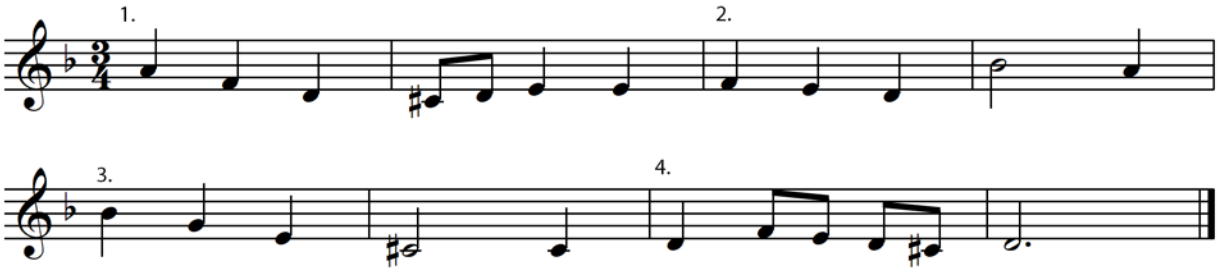

Треба започети лаганим диктатима са узмахом и записивањем по фразама. У почетку се може давати свака фраза за усмени диктат, па после групног тачног извођења позвати ученика који жели да запише отпевано на табли (на табли треба да се напише цео диктат). Вежбање у „супротном смеру“ такође је корисно и за ученике веома подстицајно – да се при сваком следећем извођењу целог примера са табле брише по један такт, док на крају не изведу пример напамет.

66а.

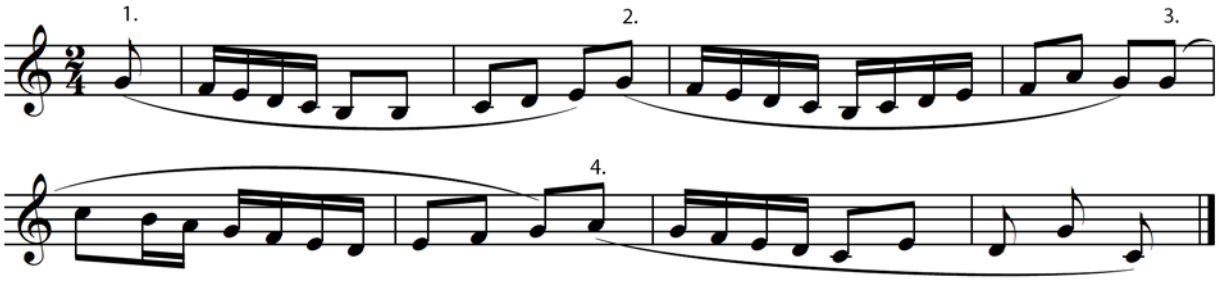

Пример бр. 67 треба припремити тако да ученици опажају и интонирају тонове. У складу с могућностима групе, ако је потребно, пример се пре певања може прочитати ритмички.

67а.

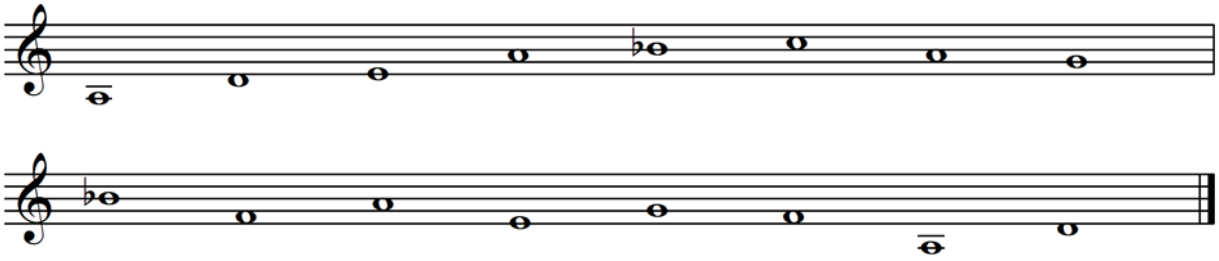

Утврђивање теорије и де-мола • штимови де-мола и а-мола

Уз транспонујуће песме–моделе пожељно је редовно певање мотива за ступњеве, устаљених, које знају напамет, и/или варираних.

72. Клавирска пратња

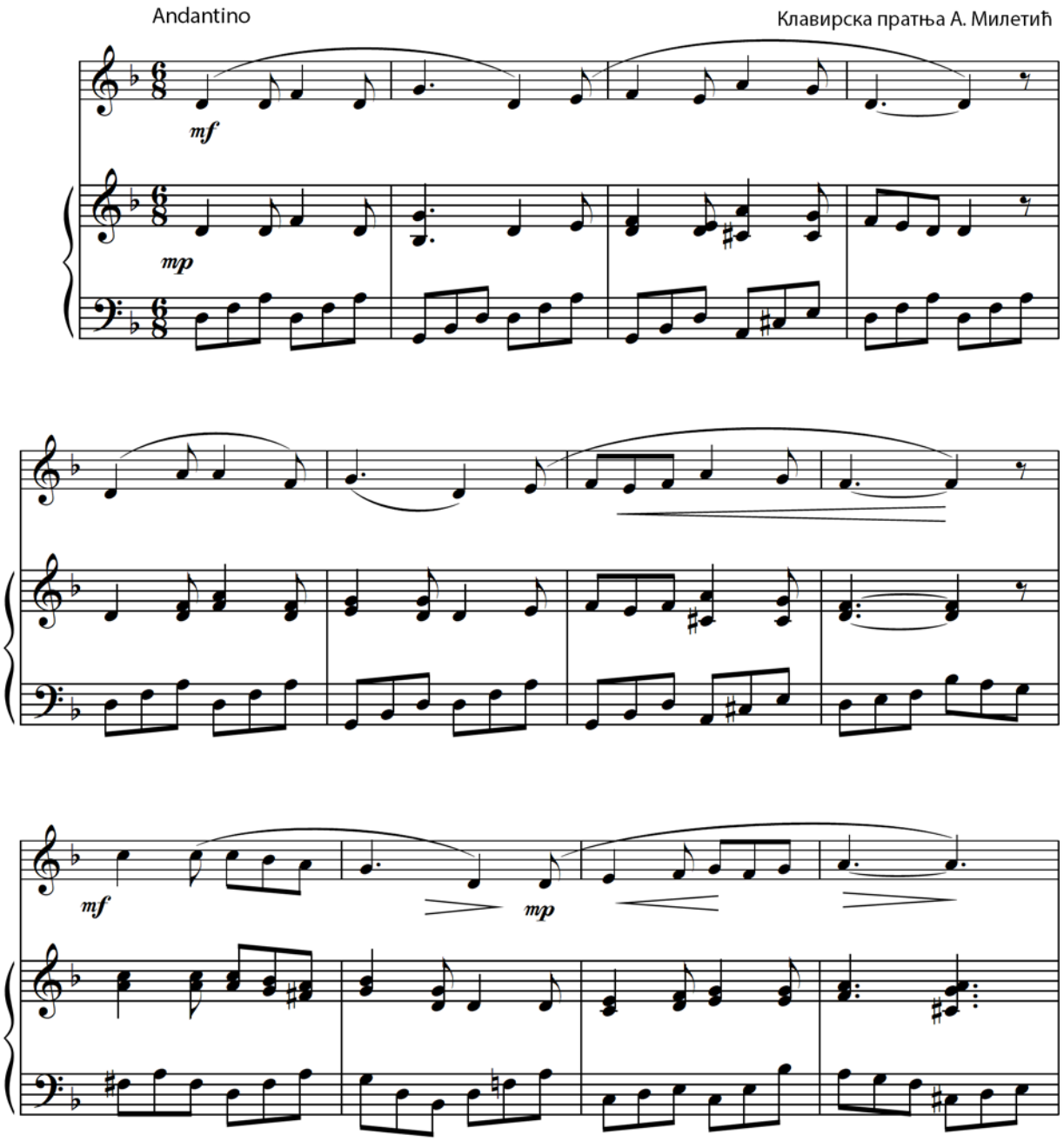

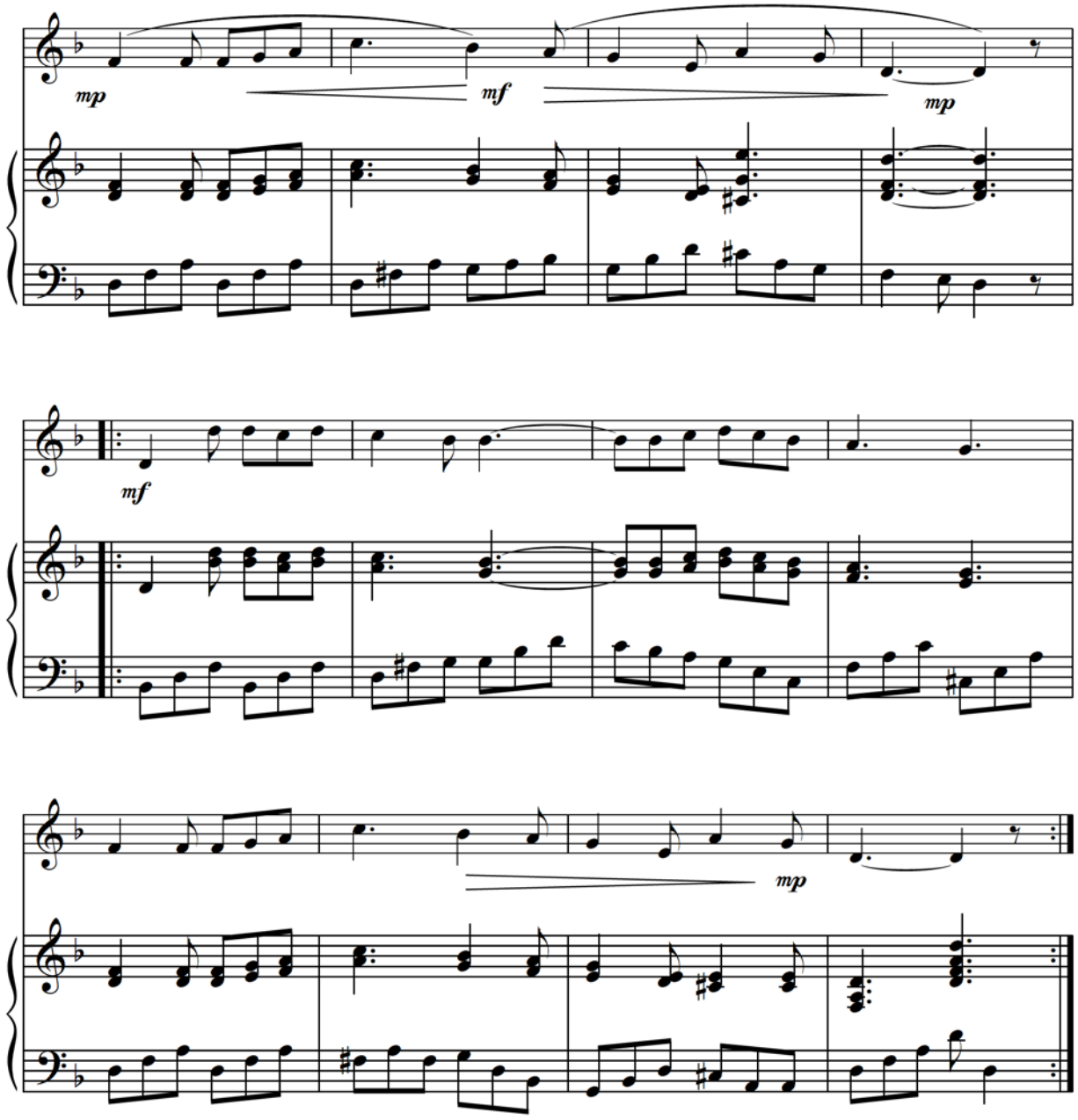
mp
mf
mp
mf
mp

74. Клавирска пратња

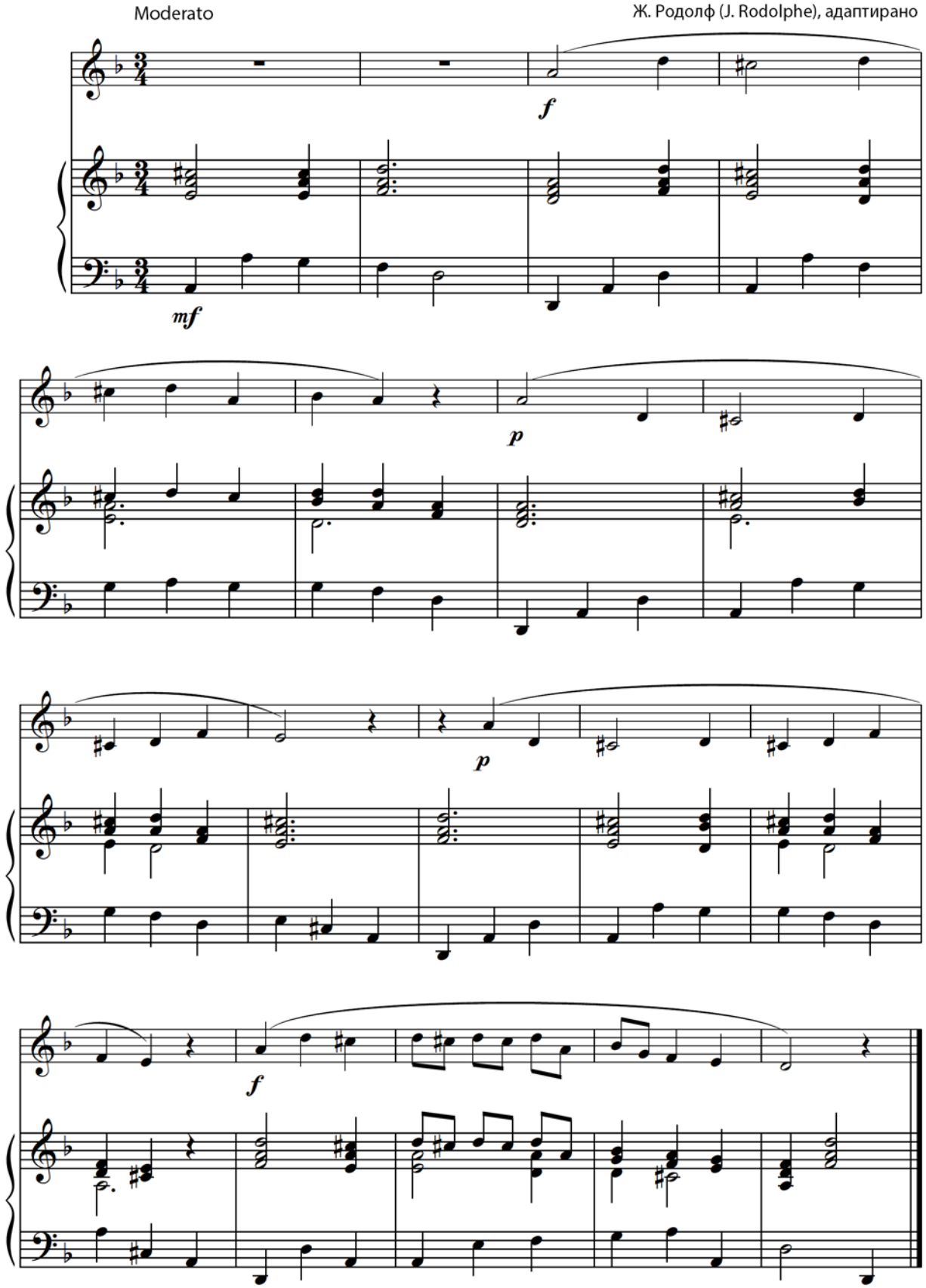

Скокови у молу • четвороделна подела осмине као јединице бројања

77. Клавирска пратња

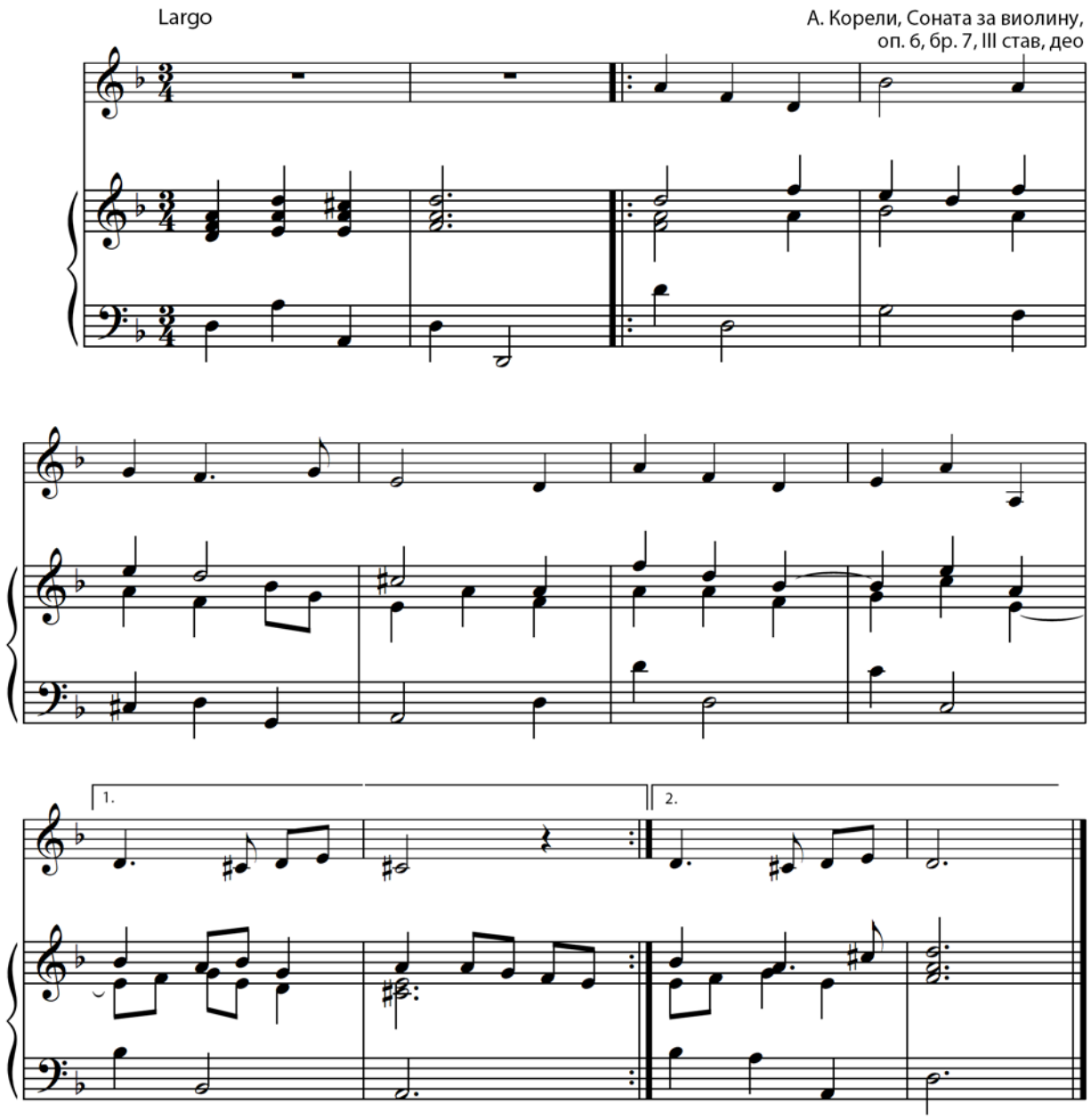

78а. Диктат

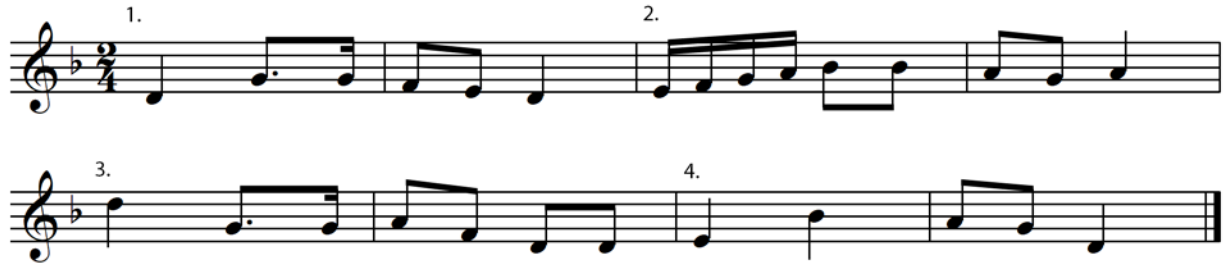

79. Клавирска пратња

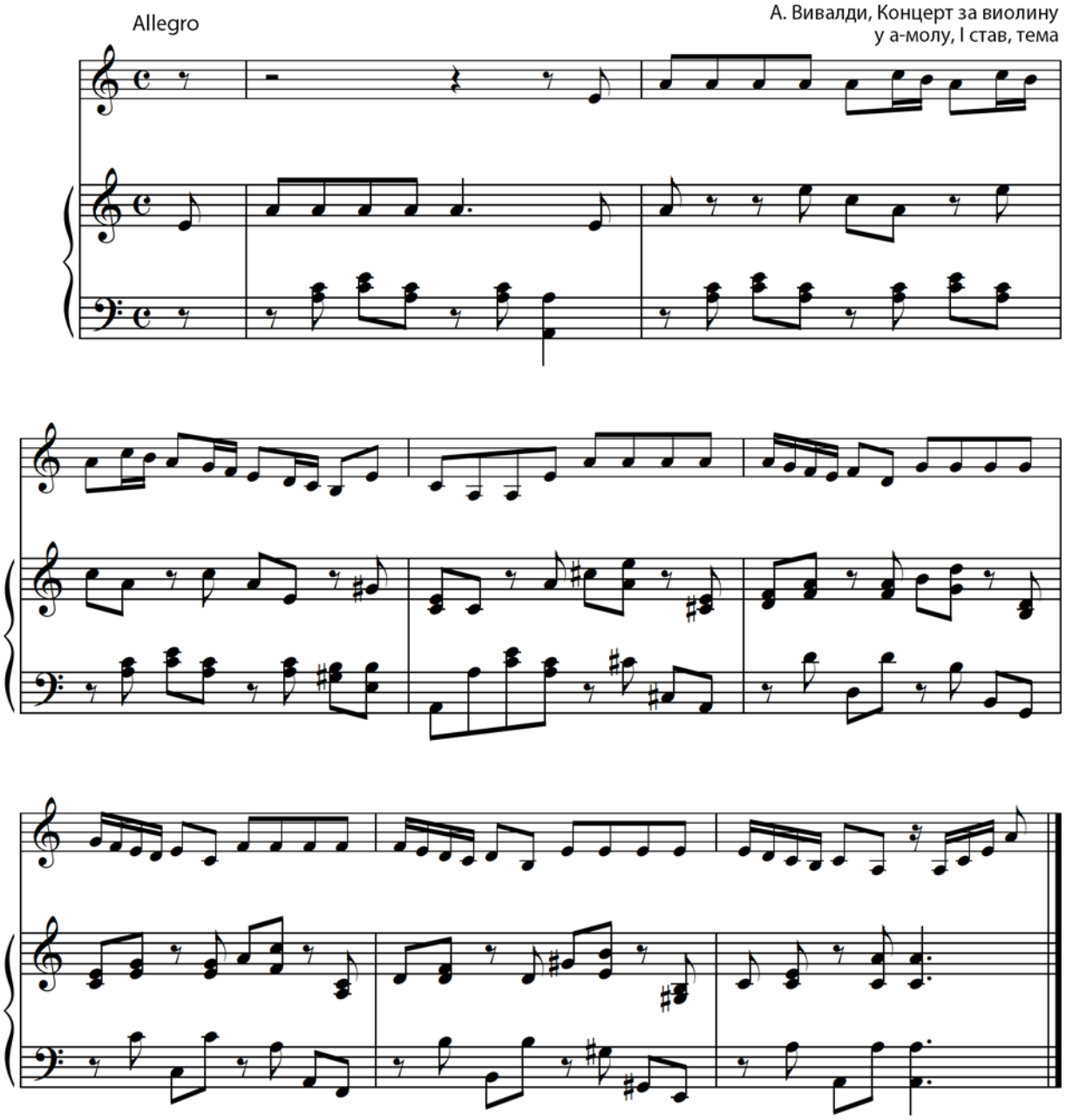

82. Клавирска пратња

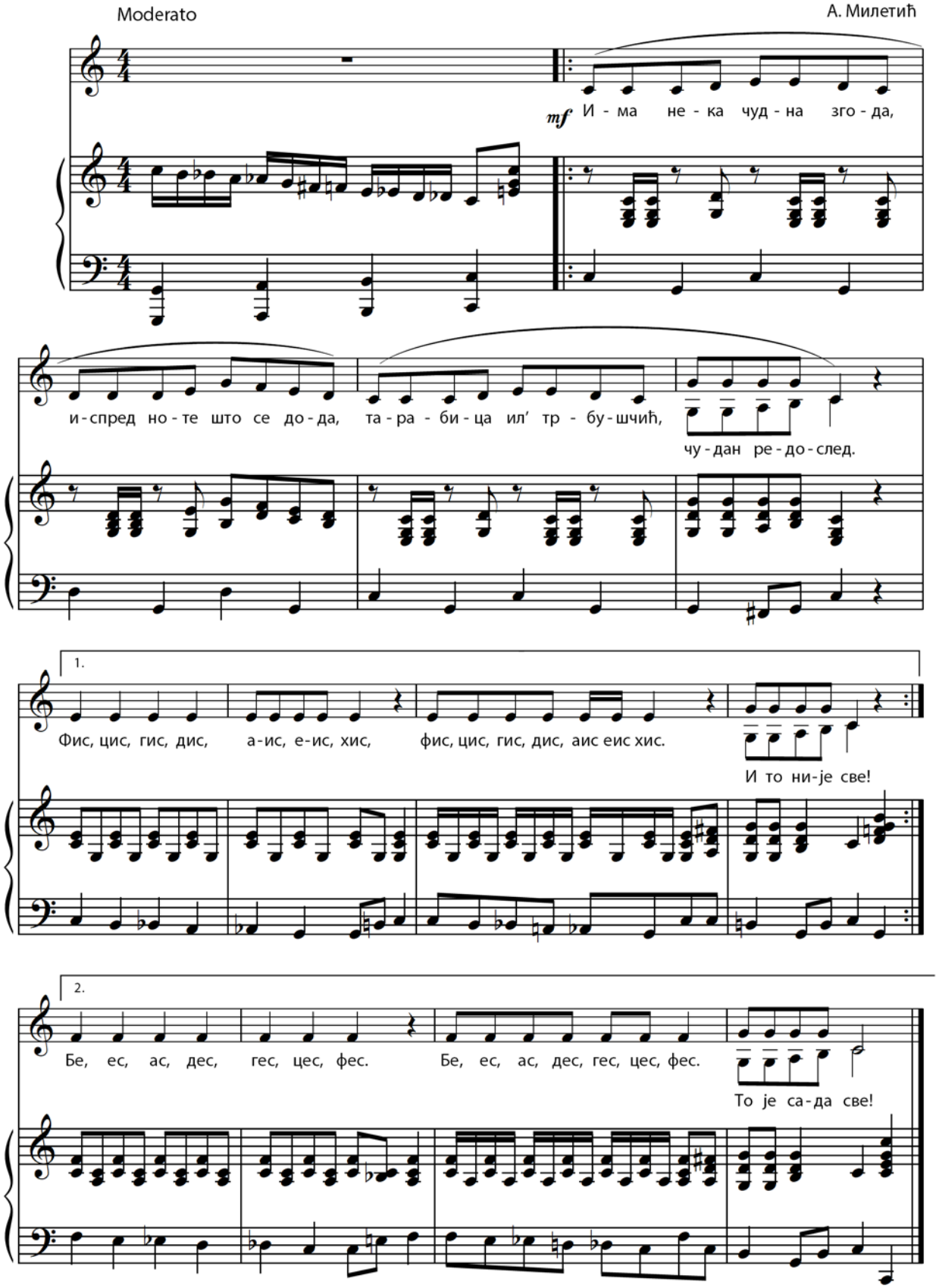

Обнављање тоналитета • штимови • интервали и трозвуци

У 10. поглављу обнавља се рад на развијању сензибилитета за промену тоничне терце истоимених тоналитета – у оквиру тоничних терци и тоничних квинтакорда. То се повезује с вежбањима из теорије музике. Кварта и квинта се обнављају и уз звучне утиске (пример бр. 84). Рад на препознавању и певању мотива треба да се распореди на више часова јер их је могуће комбиновати у сваком тонском роду појединачно, а онда и „укрштати“, то јест „надоградити“ захтев – да препознају и који је мотив и у којем је тонском роду. Пример бр. 86 може бити захтеван за овај узраст уколико га ученици нису чули или свирали на часовима инструмента. У сваком случају, певање треба подржати акордима на клавиру. После примера бр. 86, препознавањем и певањем штимова, а затим и припадајућих кратких мелодија ради се на учвршћивању тоналне формуле дур–мол музичког система.

83. Клавирска пратња

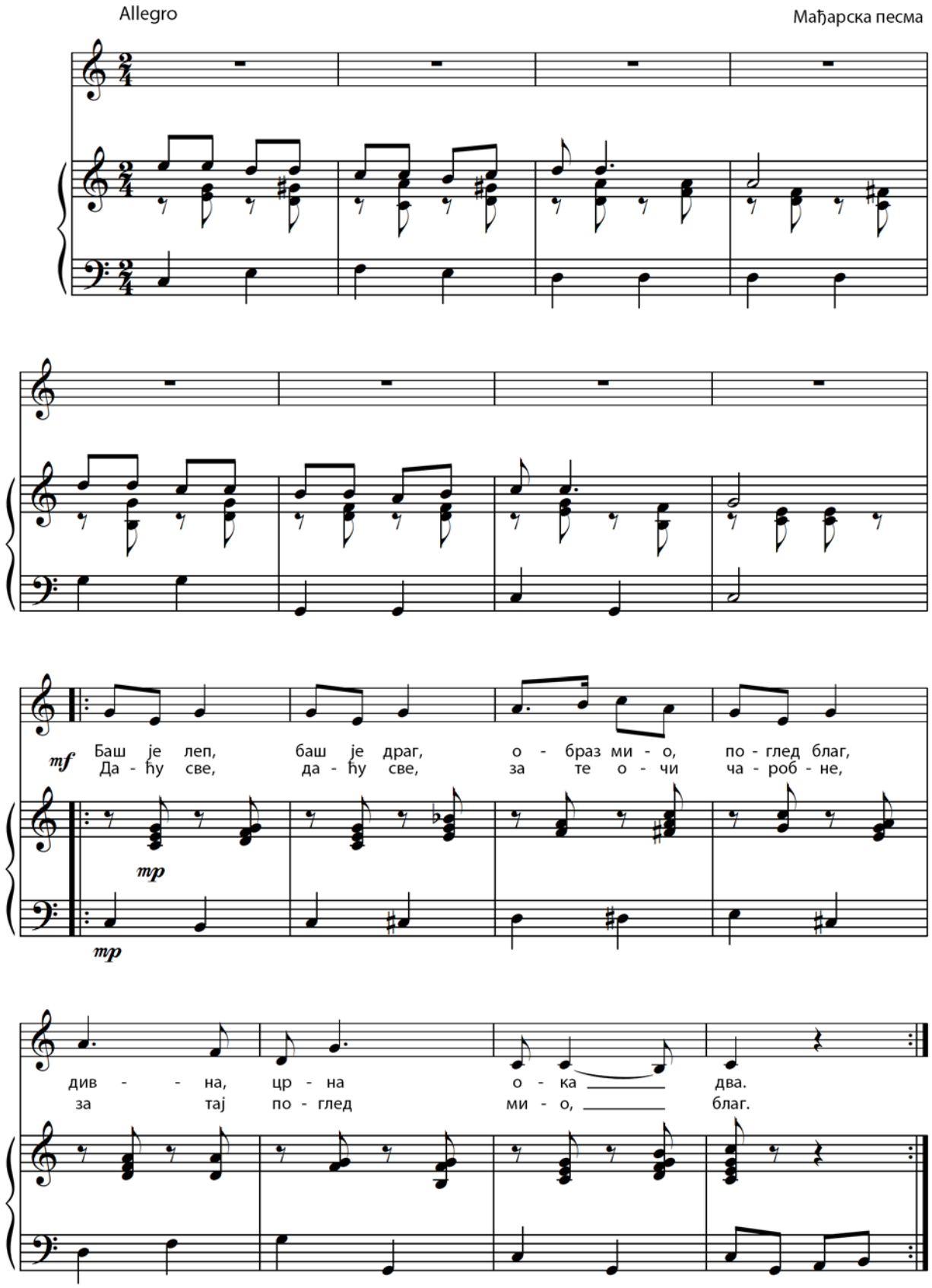

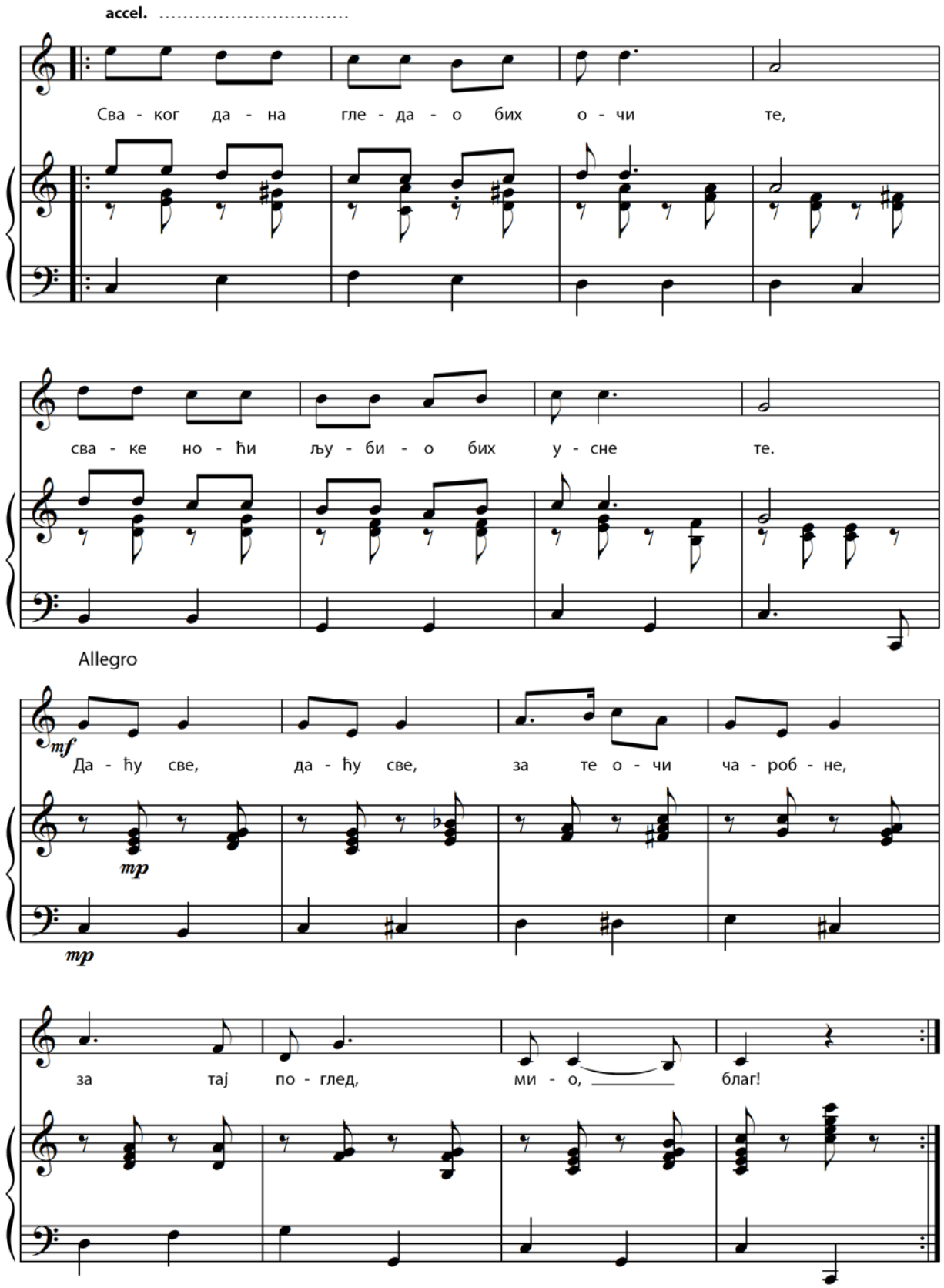
accel.
Сва - ког да - на гле - да - о бих о - чи те,
сва - ке но - ћи љу - би - о бих у - сне те.
Allegro
mf
Да - ћу све, да - ћу све, за те о - чи ча - роб - не,
mp
mp
за тај по - глед, ми - о, благ!

88. Клавирска пратња

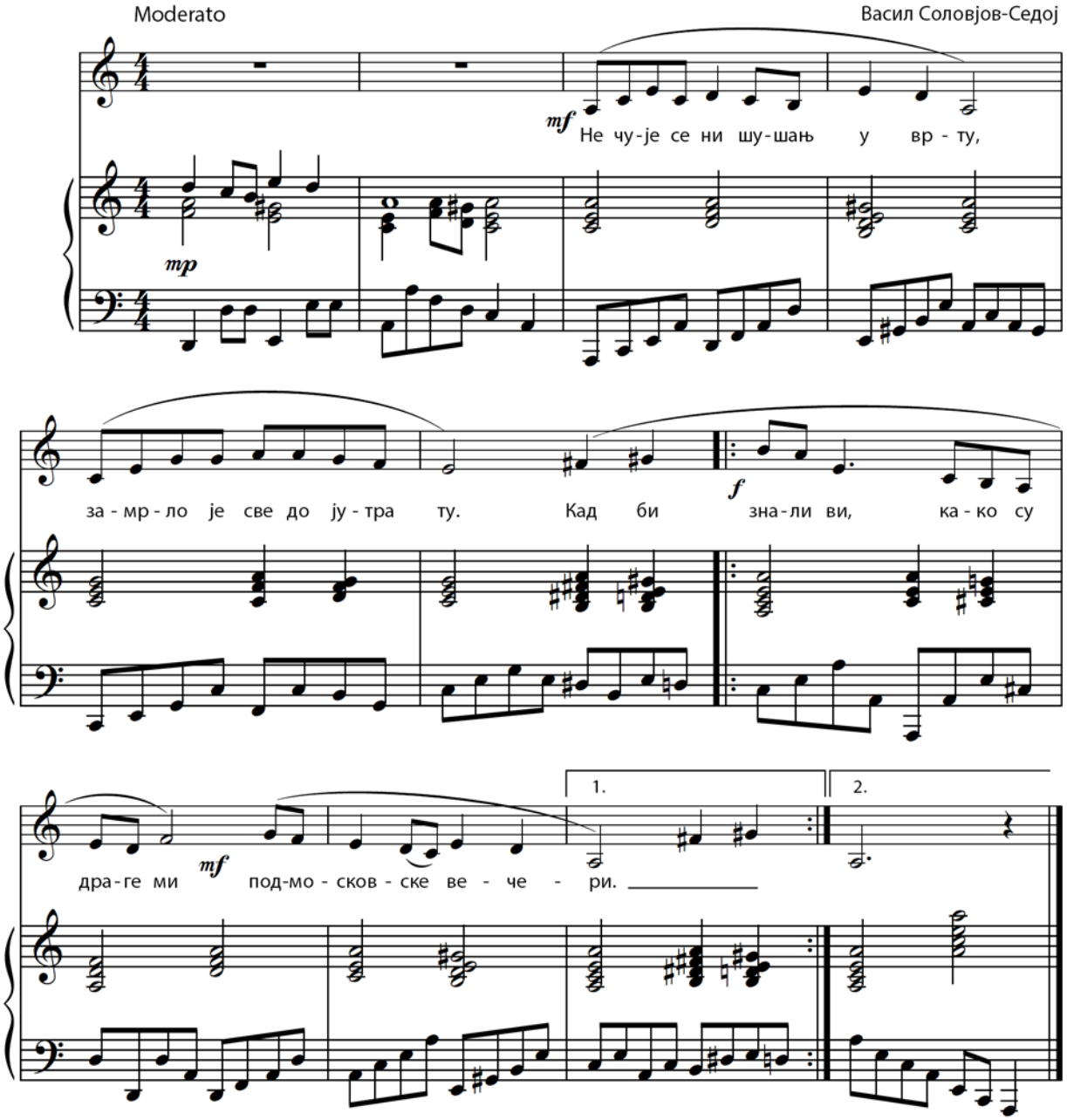

Обнављање Ге-дура • а-мол мелодијски

90а. Диктат

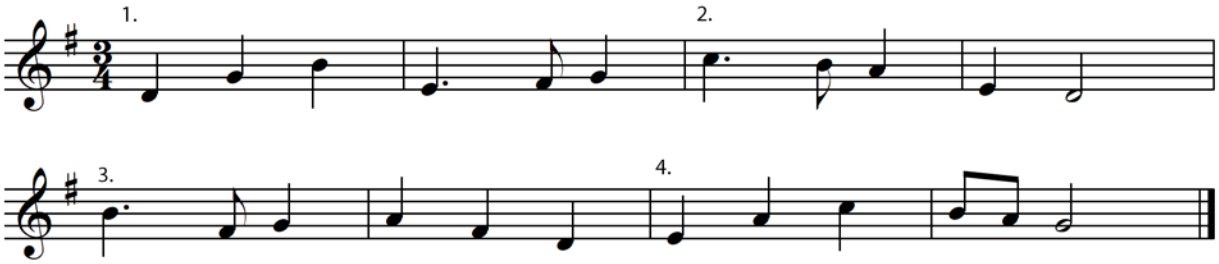

91. Клавирска пратња

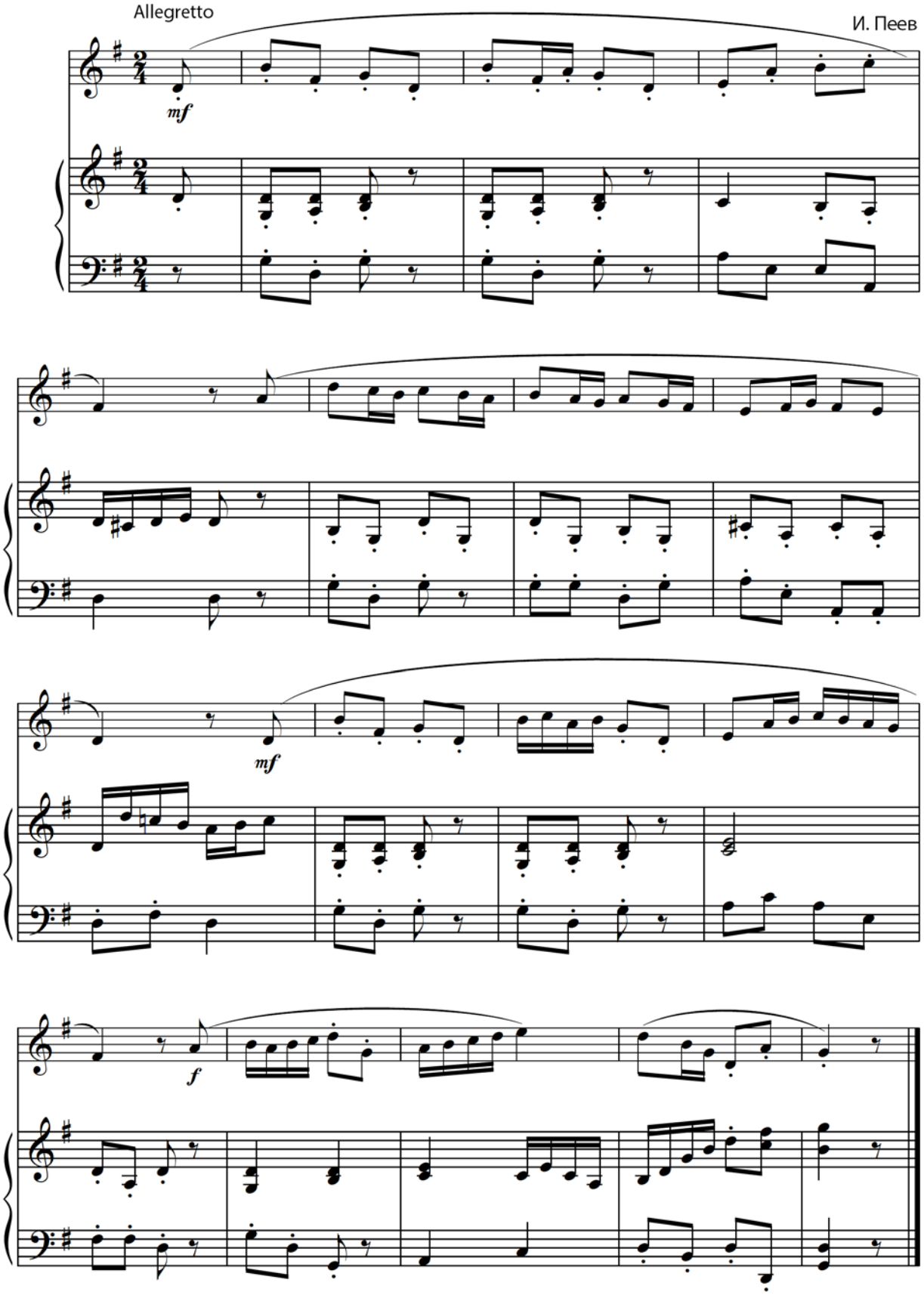

93а. Диктат

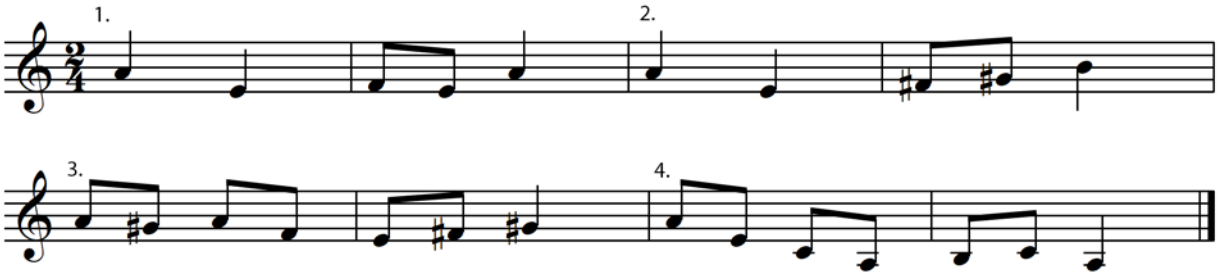

94. Клавирска пратња

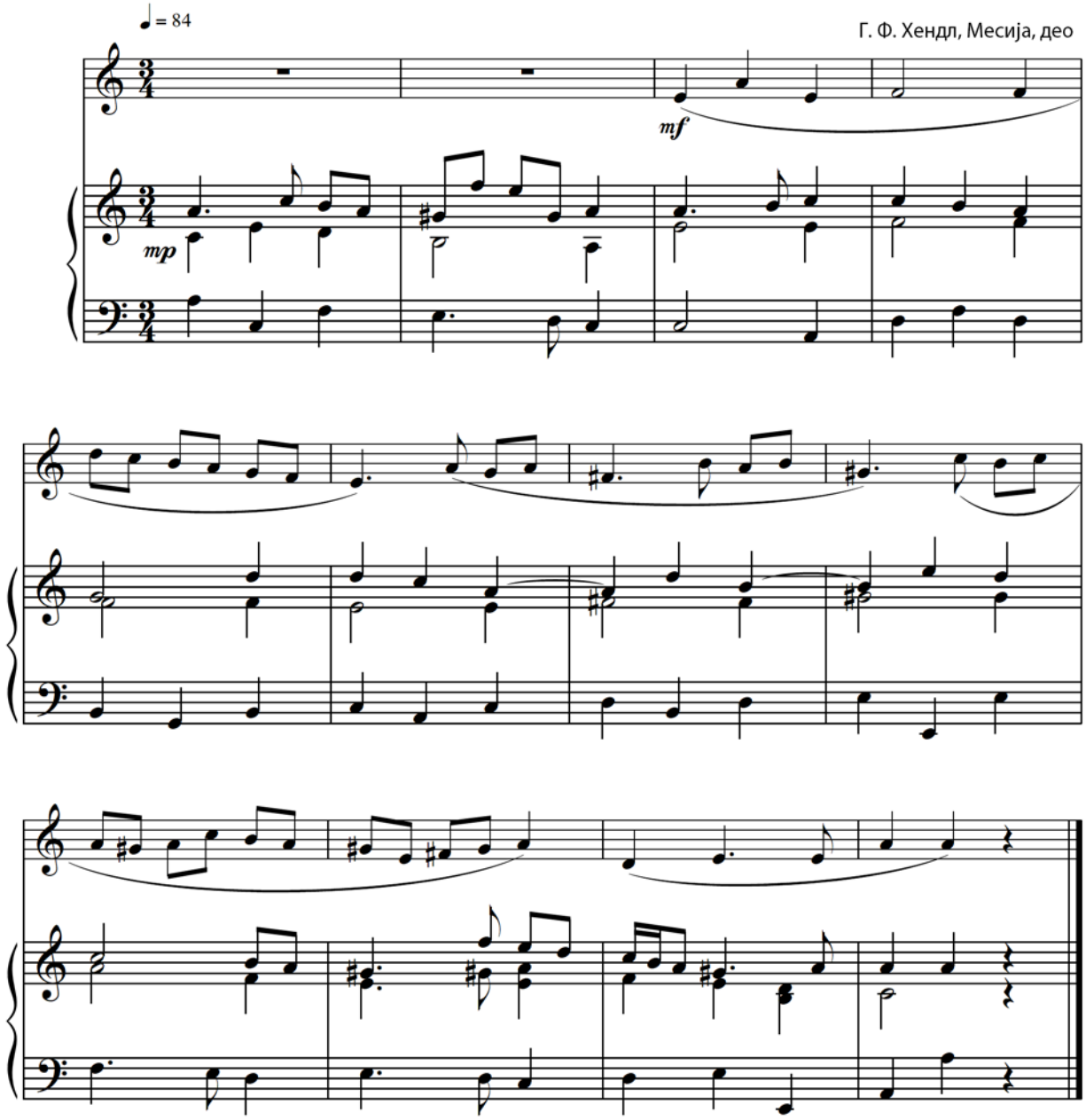

95. Клавирска пратња

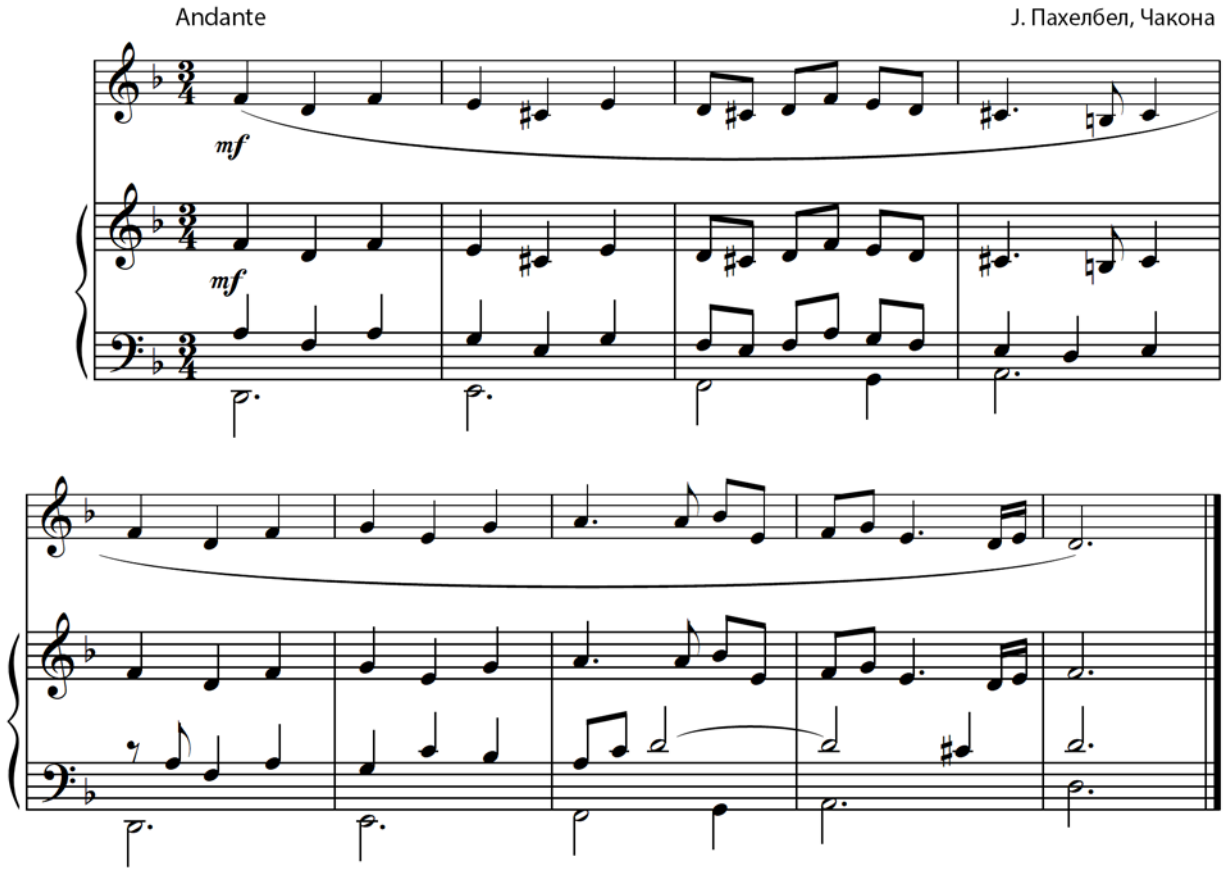

Поред развијања менталне комбинаторике у смислу истовременог праћења свих компоненти које садржи музичка целина, важно је радити и на развијању сензибилитета за памћење апсолутних тонских висина и тако допринети да се подстакне развијање што бољег музичког слуха. Наставни поступци који доприносе развоју у тој области обухватају рад на хроматским скретницама и пролазницама, као и на мутацијама, то јест на развијању сензибилитета за разликовање дурске и молске терце тоничног квинтакорда. Рад на опажању апсолутних висина могуће је започети чим се ученици упознају с тоновима горњих тетрахорда мола. За почетак рада најпогоднији је горњи тетрахорд де-мола. Вежбања заузимају само неколико минута часа, а добробити су велике и дугорочне. Ученици се упућују да памте тон *а* као доминанту и тон *де*^{2} као тонику, јер представљају стабилне, граничне тонове тетрахорда. Тон *бе* је мекан и близу тона *а*, а тон *ха* је висок, светао и оштар. *Це* је увучен и „топао“ и теже се чује од осталих, јер су око њега оштри тонови. *Цис* је оштар и тежи навише ка граничном тону *де*^{2}. Потребно је сачекати да ученици буду потпуно сконцентрисани. **Тонови се свирају кратко** и чека се одговор ученика – без певања, само изговор, и то абецедом. Следећи тон се свира тек кад се изговори тачно име одсвираног тона. Чим ученици препознају тон, прелази се на следећи и убрзава се диктирање, јер превелике паузе између одсвираних тонова нису добре – могу утицати на губитак пажње и фокусираности. Да би овај наставни поступак био што безболније уведен, предложена је игра „Живи клавир“, на коју ученици добро реагују. Неколико задатака:

95а.

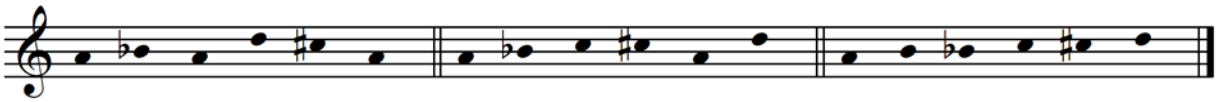

Поставка е-мола

98а. Диктат

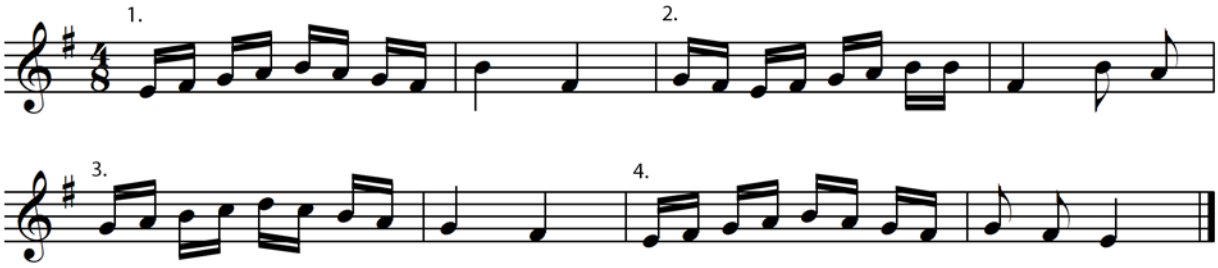

99а. Опажање и интонирање тонова

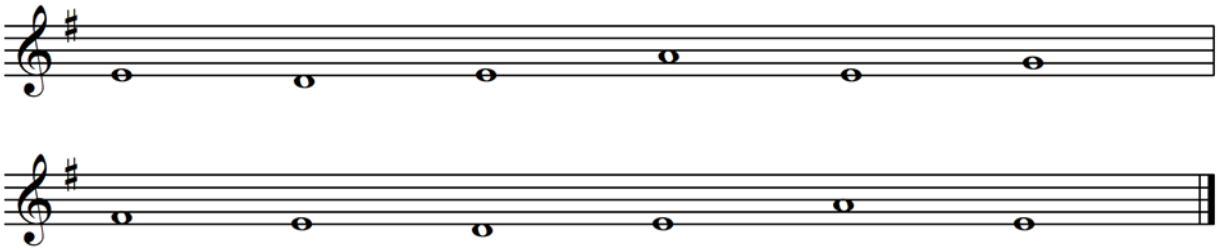

100а. Диктат

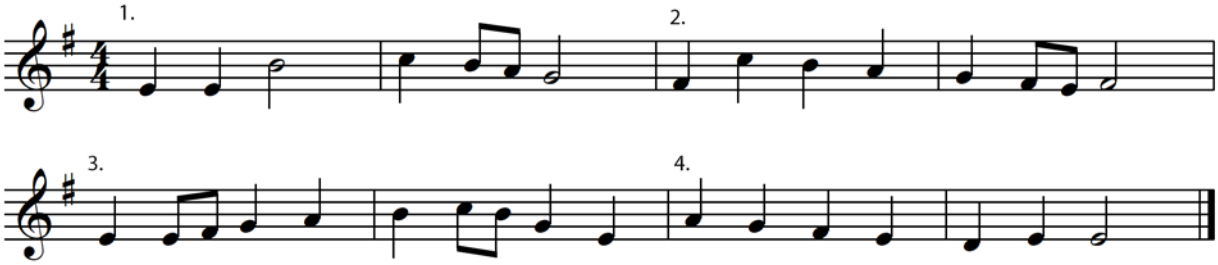

Утврђивање е-мола

110. Клавирска пратња

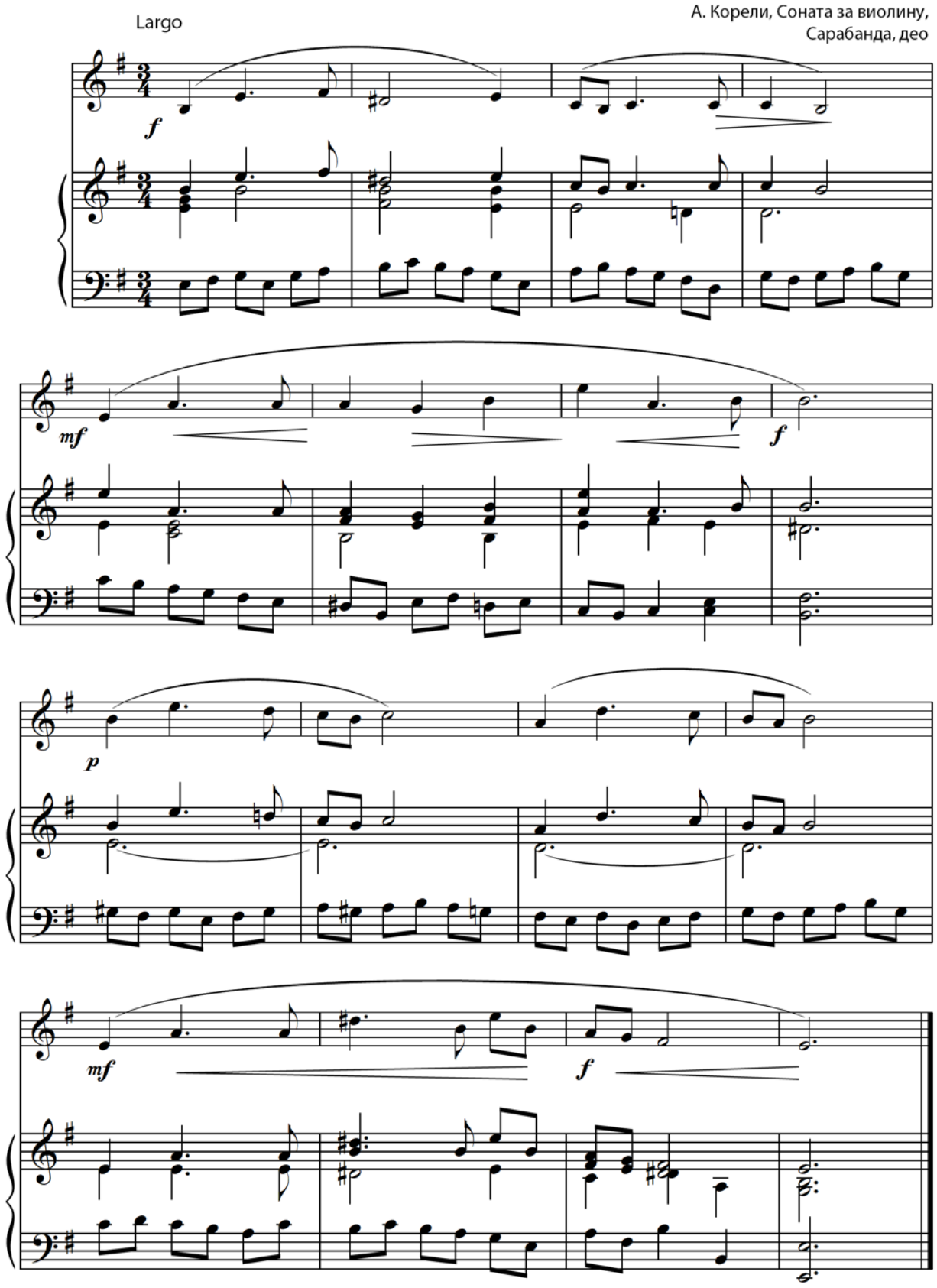

Предлог двозвука за препознавање и записивање доњег тона

111а.

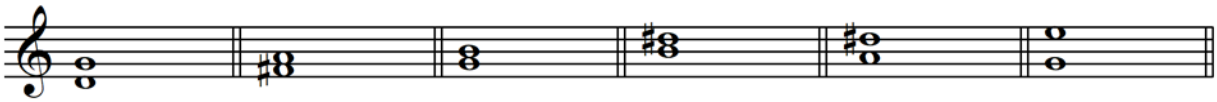

Записивање ритмичких окосница бројалица омогућава да се ученици уведу у промену метра и темпа на једноставан начин, без оптерећења дефиницијама или сложеношћу проблематике. Ради се о звучној информацији на нивоу и у облику које они могу савладати у том узрасту. У случају да се такав захтев покаже тешким, вежбу за ритмичко читање и куцање са обема рукама не треба изводити као једну целину, него као две појединачне вежбе – једна у мери 2/4, а друга у мери 4/4.

112а. Диктат

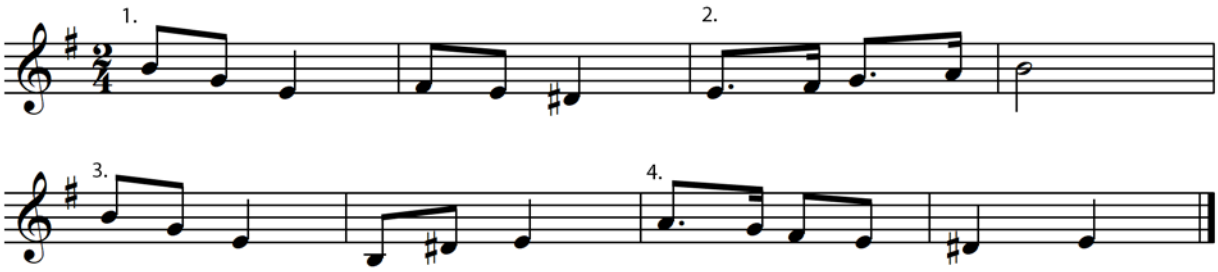

113. Клавирска пратња

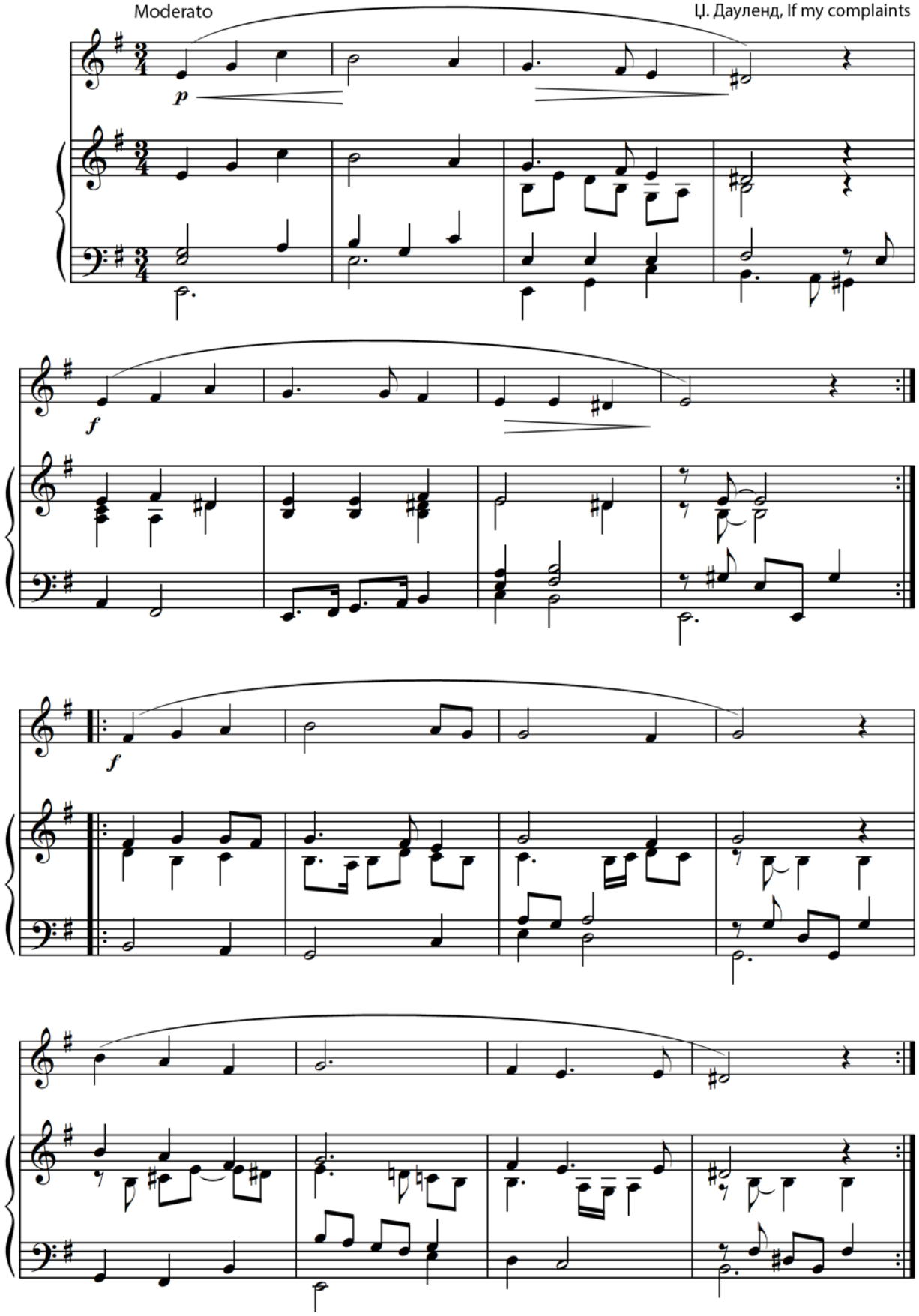

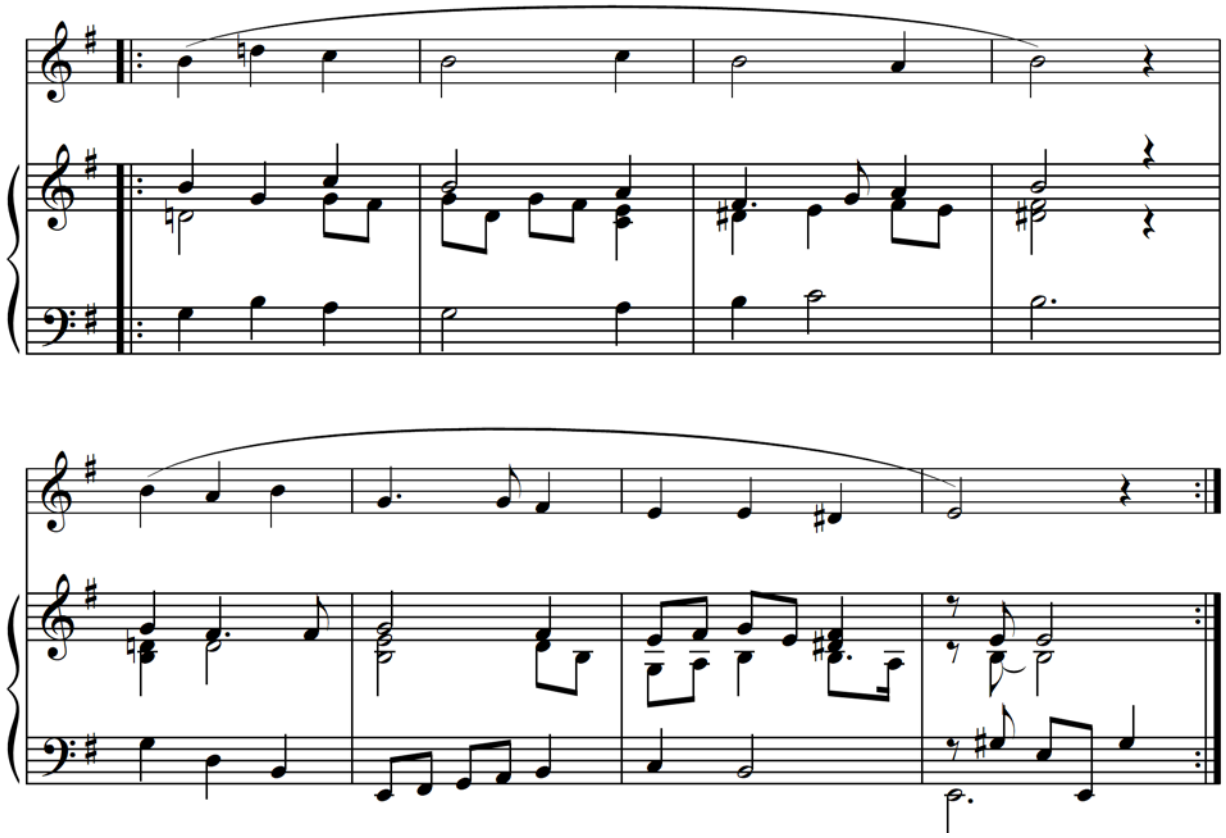

е-мол мелодијски

114а. Опажање и интонирање тонова

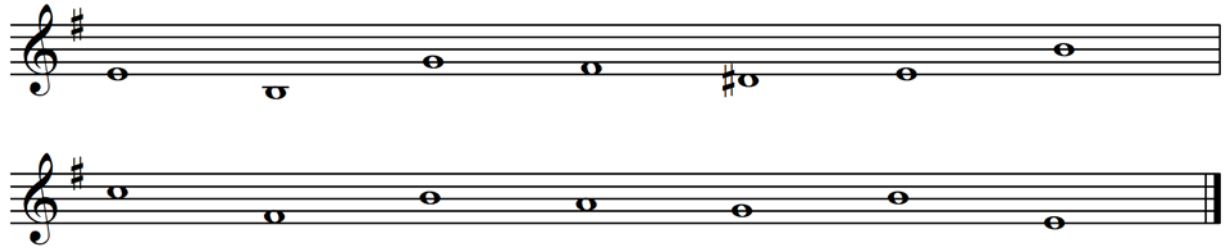

118а. Диктат

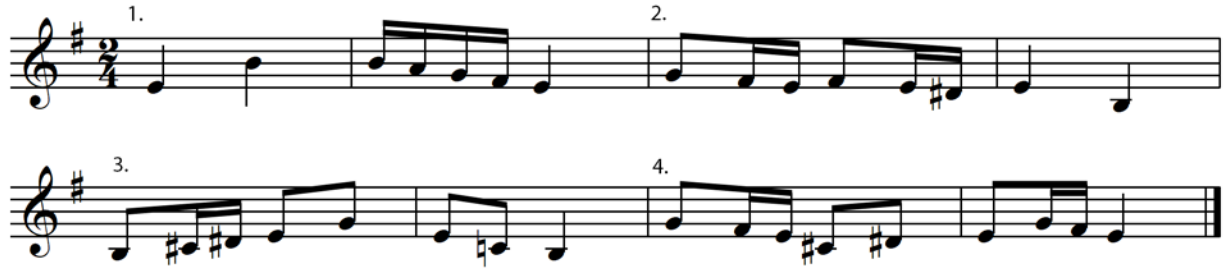

Тактирање на два потеза – дводелна и троделна јединица бројања • народне песме

Проблематика изједначавања трајања дводелне и троделне јединице бројања представља се ученицима овог узраста адекватним песмама. Потребно је да се песме науче сигурно и уз прецизно тактирање. Уколико ученици греше у вежбама, треба их подсетити на почетке песама, јер ће постављена звучна представа бити покретач тачног музичког извођења мотива у којима се смењују четвртина и четвртина са тачком као јединице бројања.

Препознавање и изговарање апсолутних висина абецедом добро је што чешће вежбати. Идеално би било сваког часа, барем минут до два. Предлог вежбица са горњим тетрахордом а-мола:

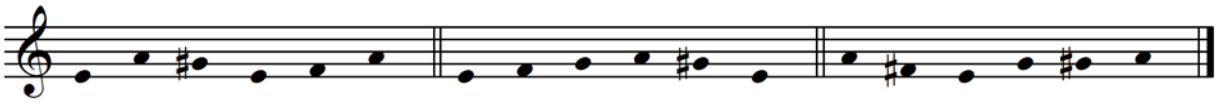

124. Песма „Поведи оро, Бојано" може се пратити са три лежећа тона – финалисом *е*[1], субфиналисом *де*[1] и квинтом испод финалиса – *а*, наравно, у било којем регистру; први део песме с тоновима *е* и *а*, а други с тоновима *де* и *е*.

Обнављање Еф-дура и де-мола

130а. Диктат

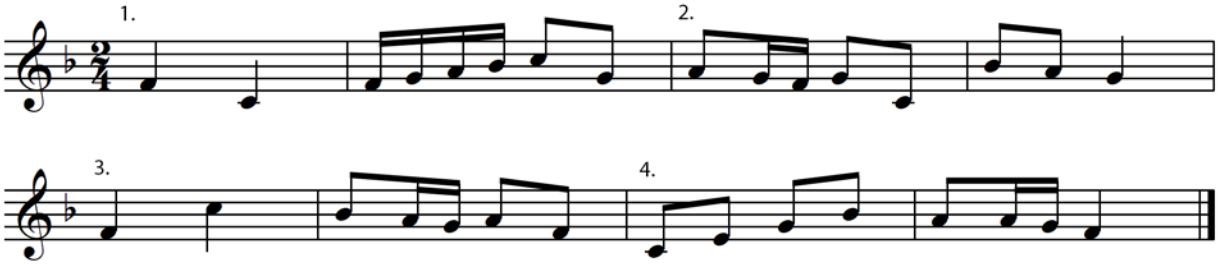

133. Клавирска пратња

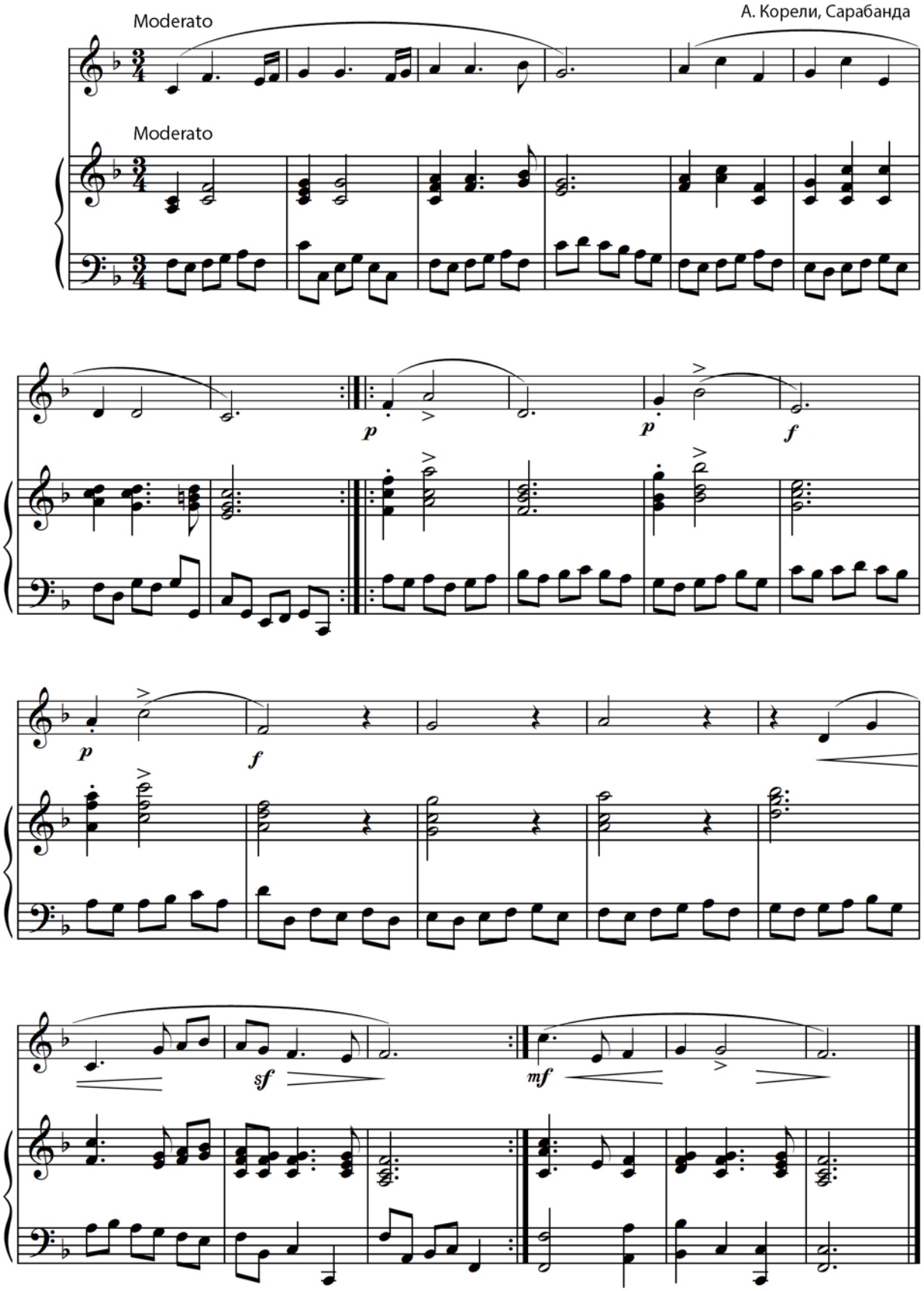

134а. Диктат

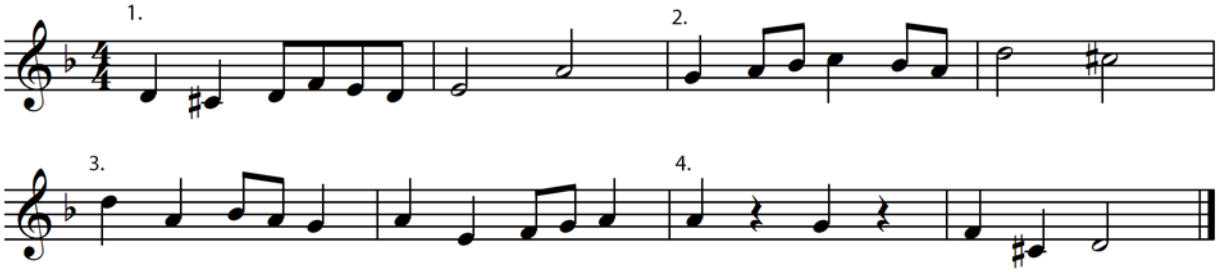

Певање у дурским лествицама • промена мере

137а. Диктат

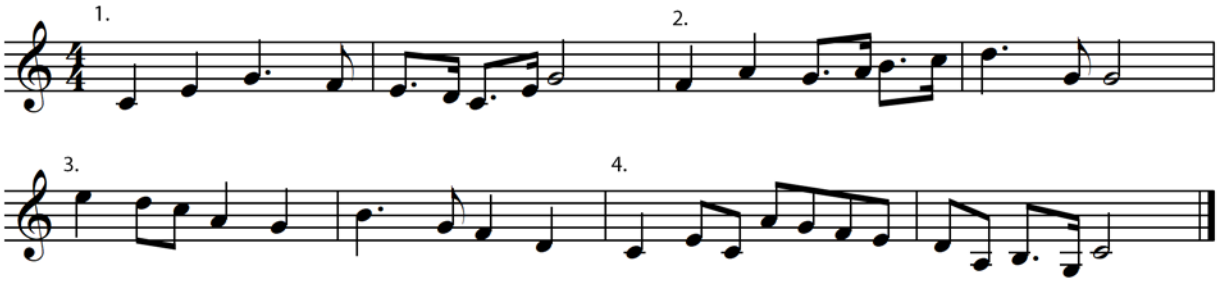

138а. Диктат

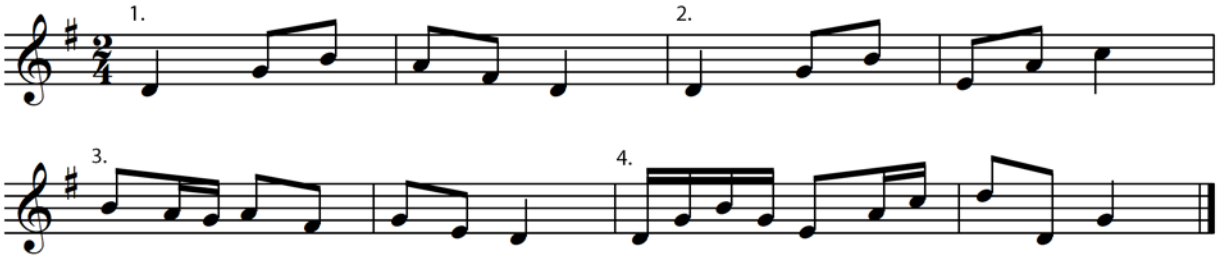

143. Лежећи тонови којима се може пратити песма „Огрејала сјајна месечина" јесу финалис *де*, субфиналис *це* и квинта испод финалиса – *ге*.

Обнављање Це-дура и а-мола • теорија музике – вежбање

148. Клавирска пратња

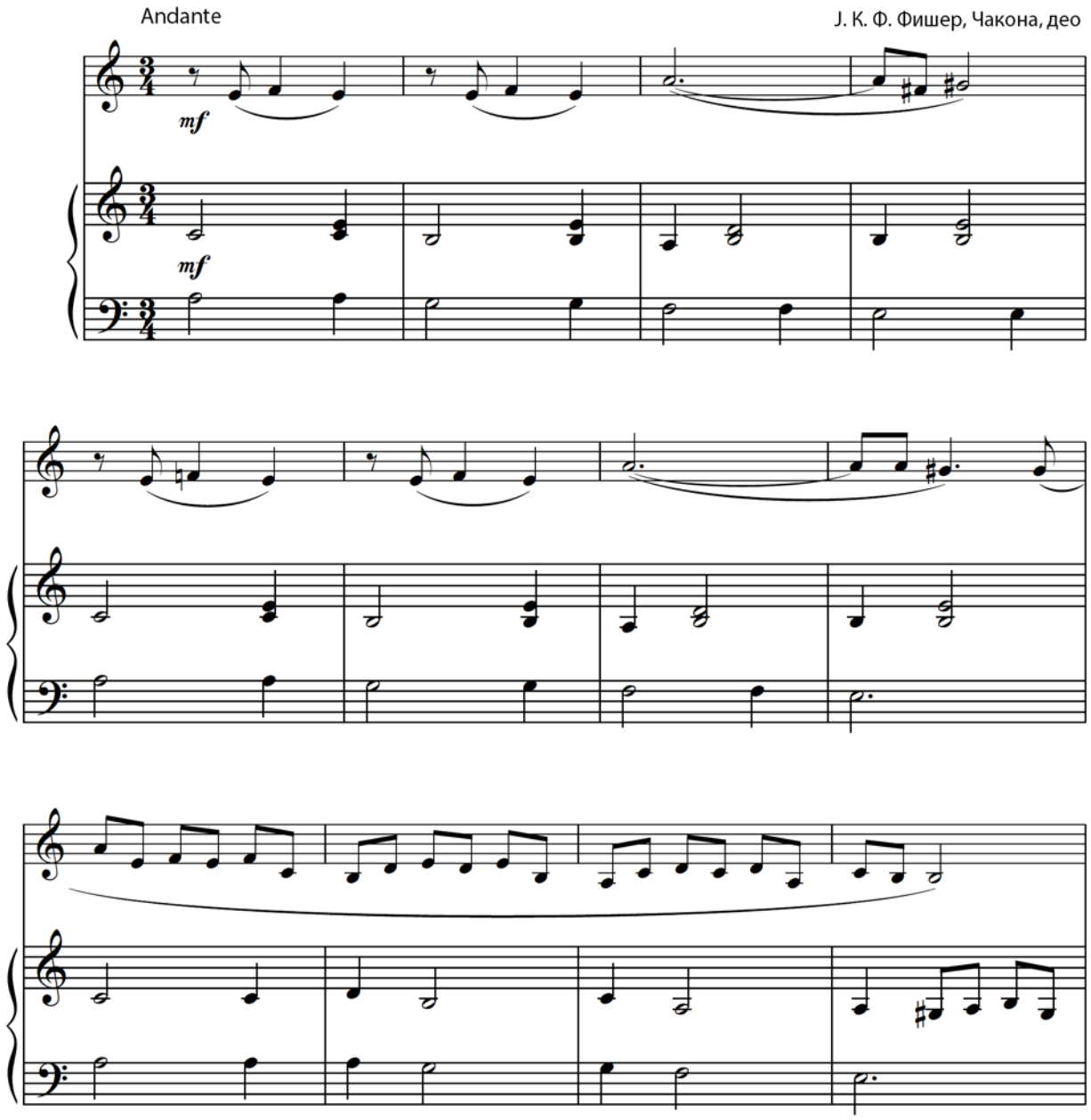

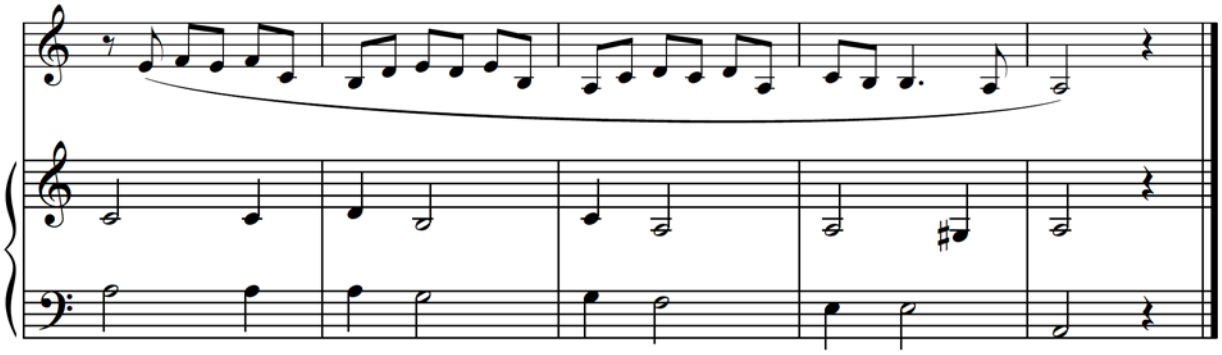

149а. Диктат

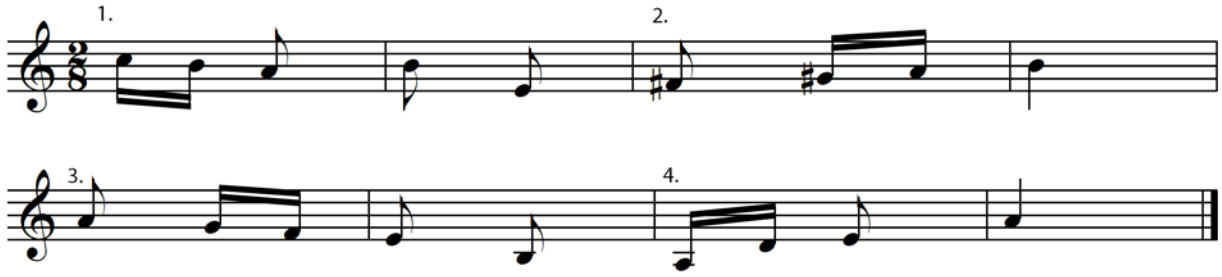

150а. Диктат

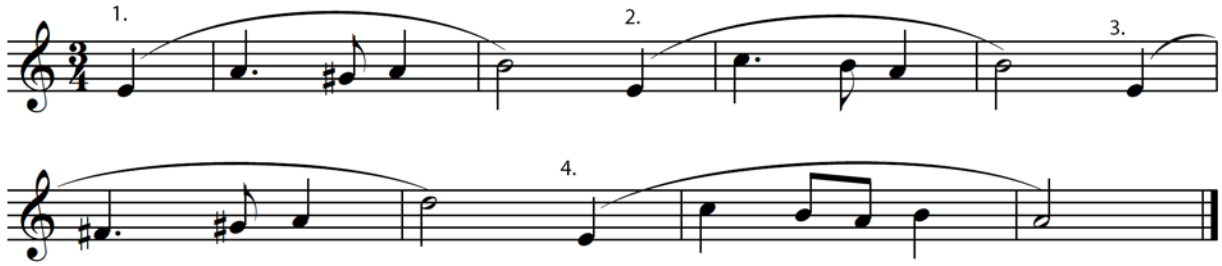

153. Други глас уз мелодију „Kiss the girl"

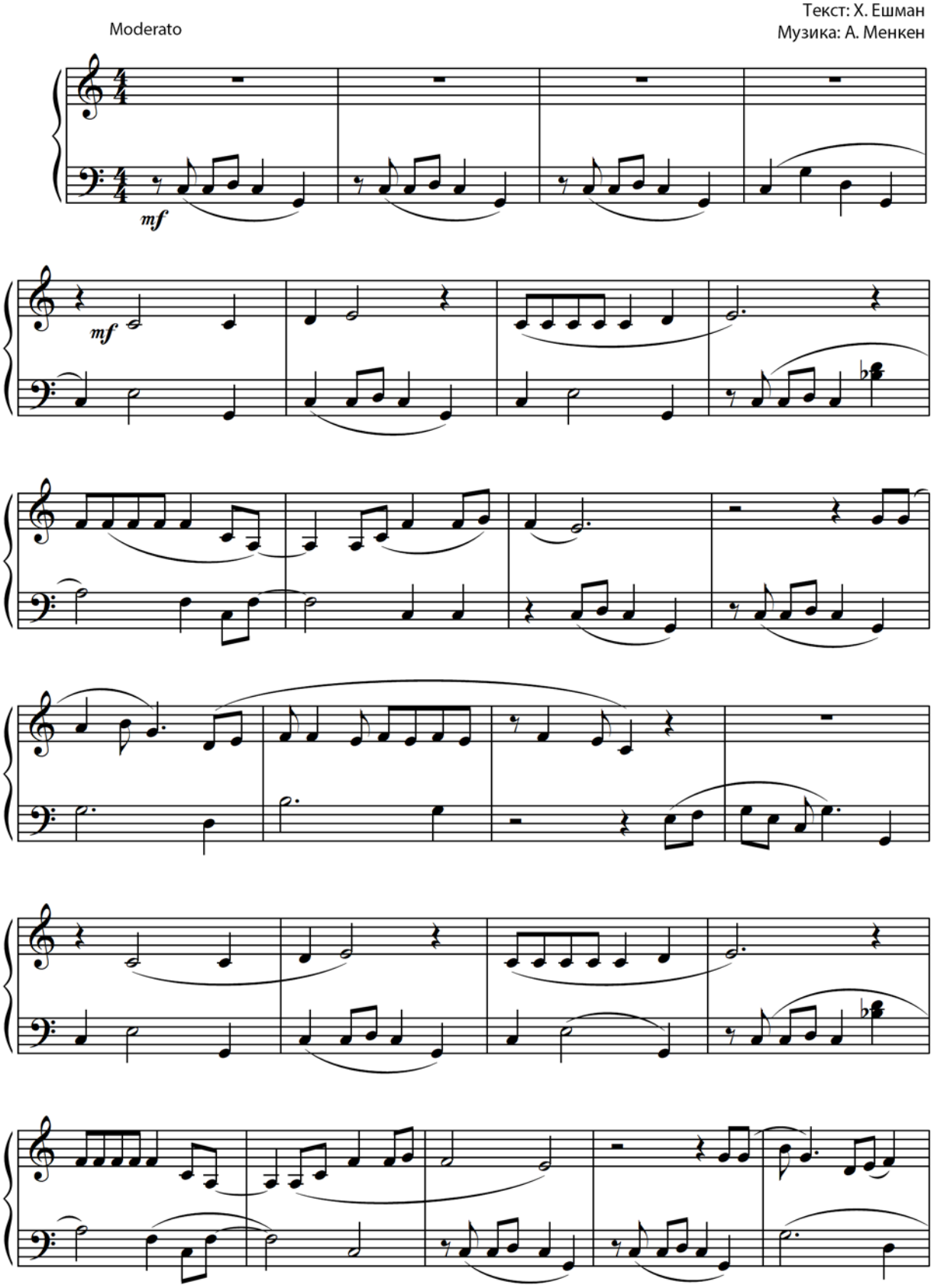

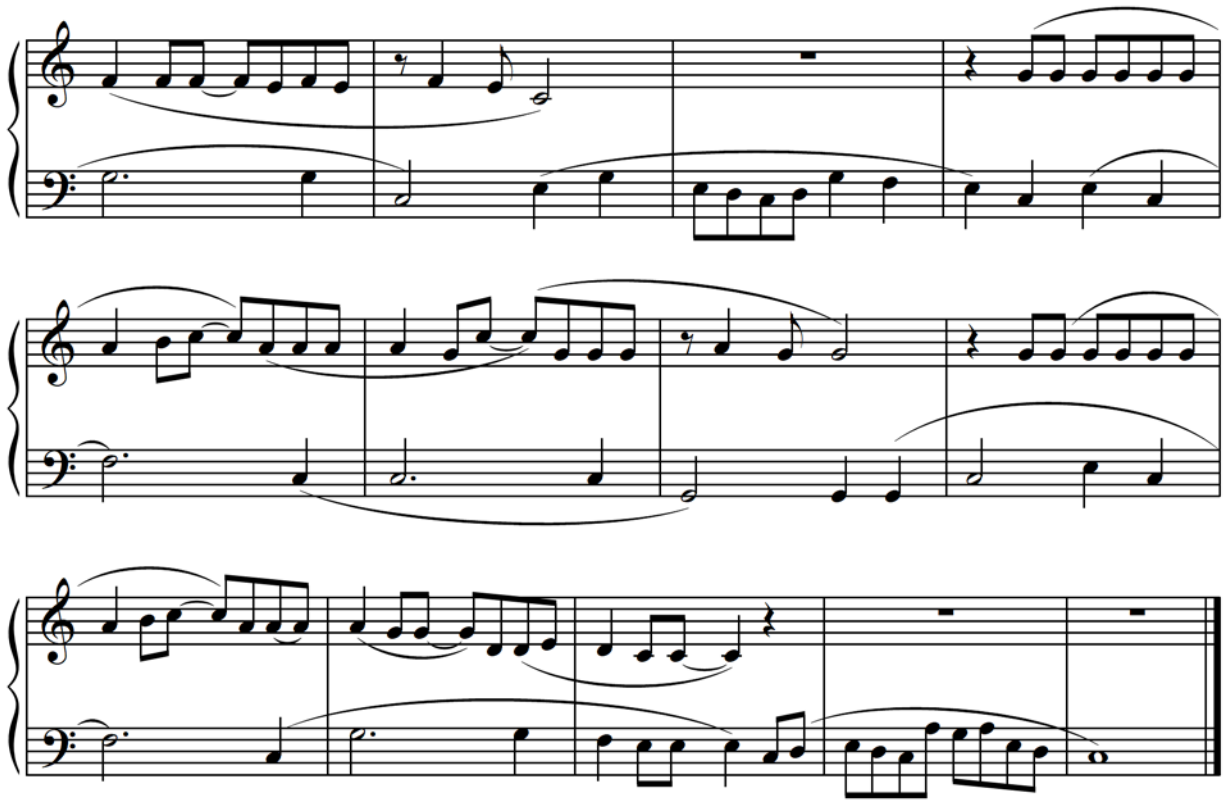

Обнављање Ге-дура и е-мола

160. Клавирска пратња

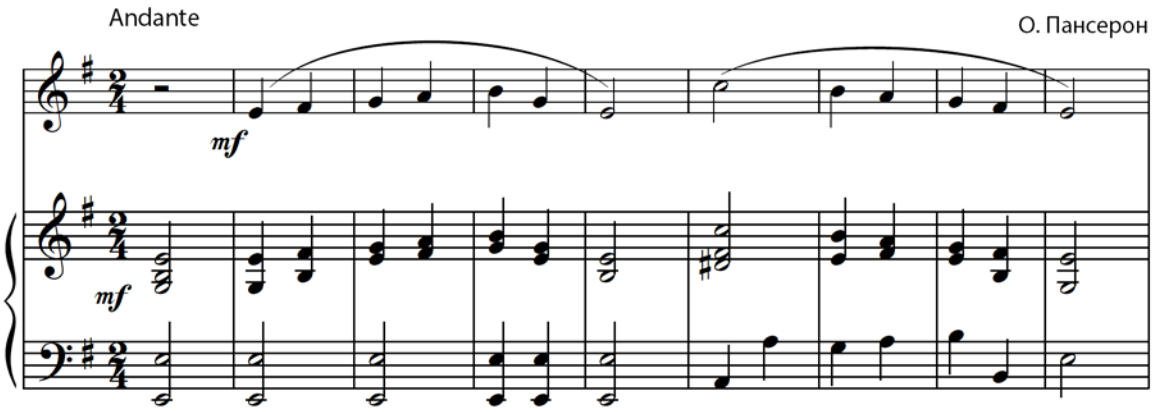

161a.

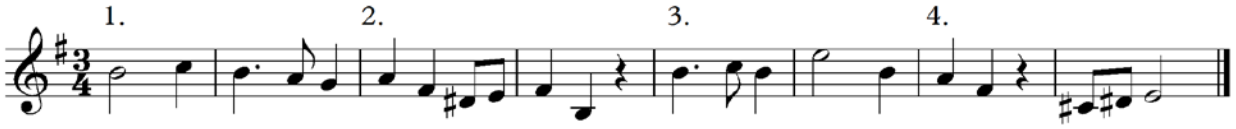

Обнављање • утврђивање • вежбање

163. Клавирска пратња

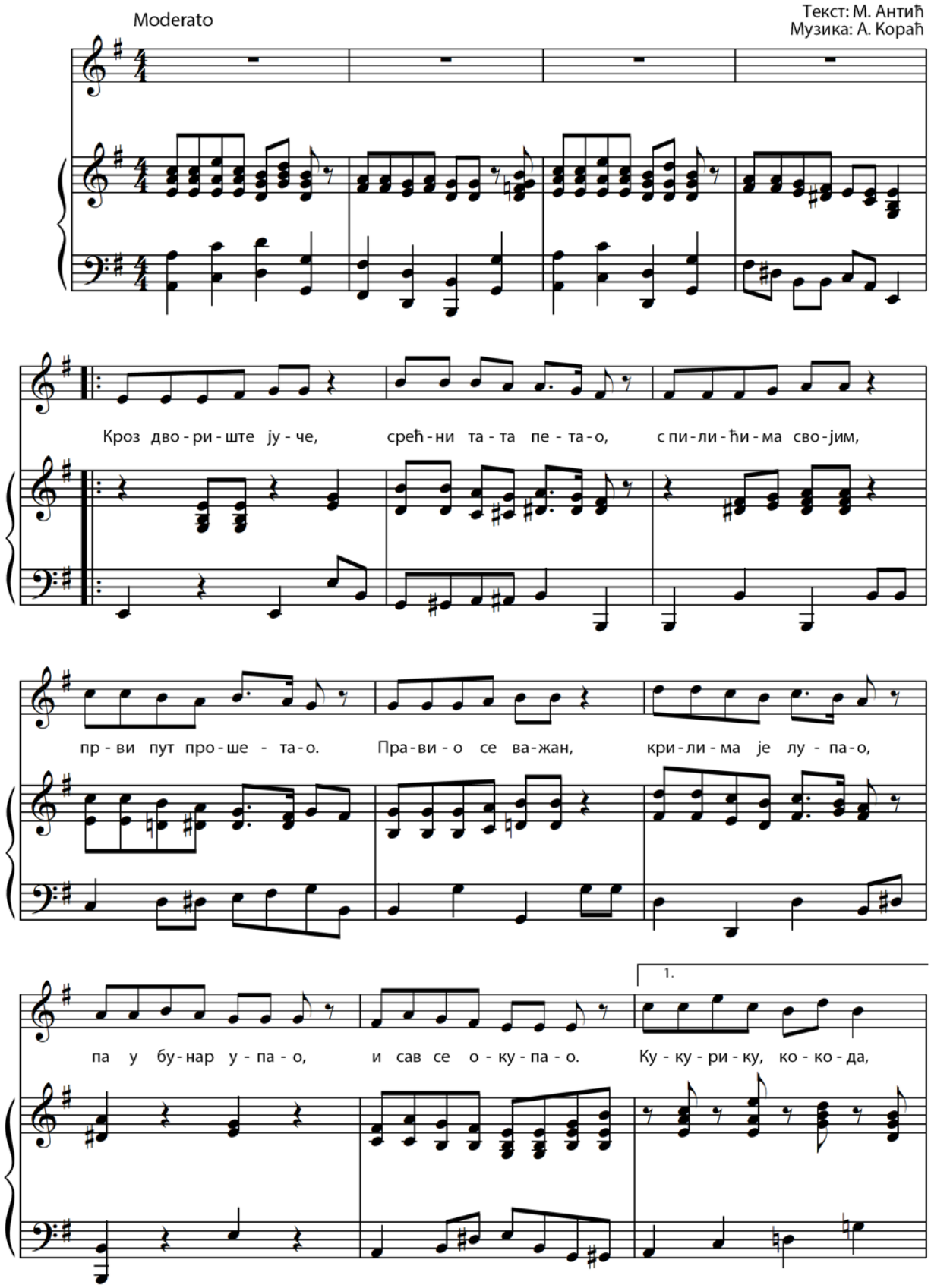

то је пра - ва не - зго - да, ку - ку - ри - ку, ко - ко - да, то је пра - ва не - зго - да.

Ку - ку - ри - ку, ко - ко - да, то је пра - ва не - зго - да, ку - ку - ри - ку, ко - ко - да,

то је пра - ва не - зго - да.

2.

Сме - ја - ли се пи - ли - ћи, чу - ло се до не - ба:

„Баш си, та - та, ше - пр - тља, та - ко ти и тре - ба, баш си, та - та, ше - пр - тља,

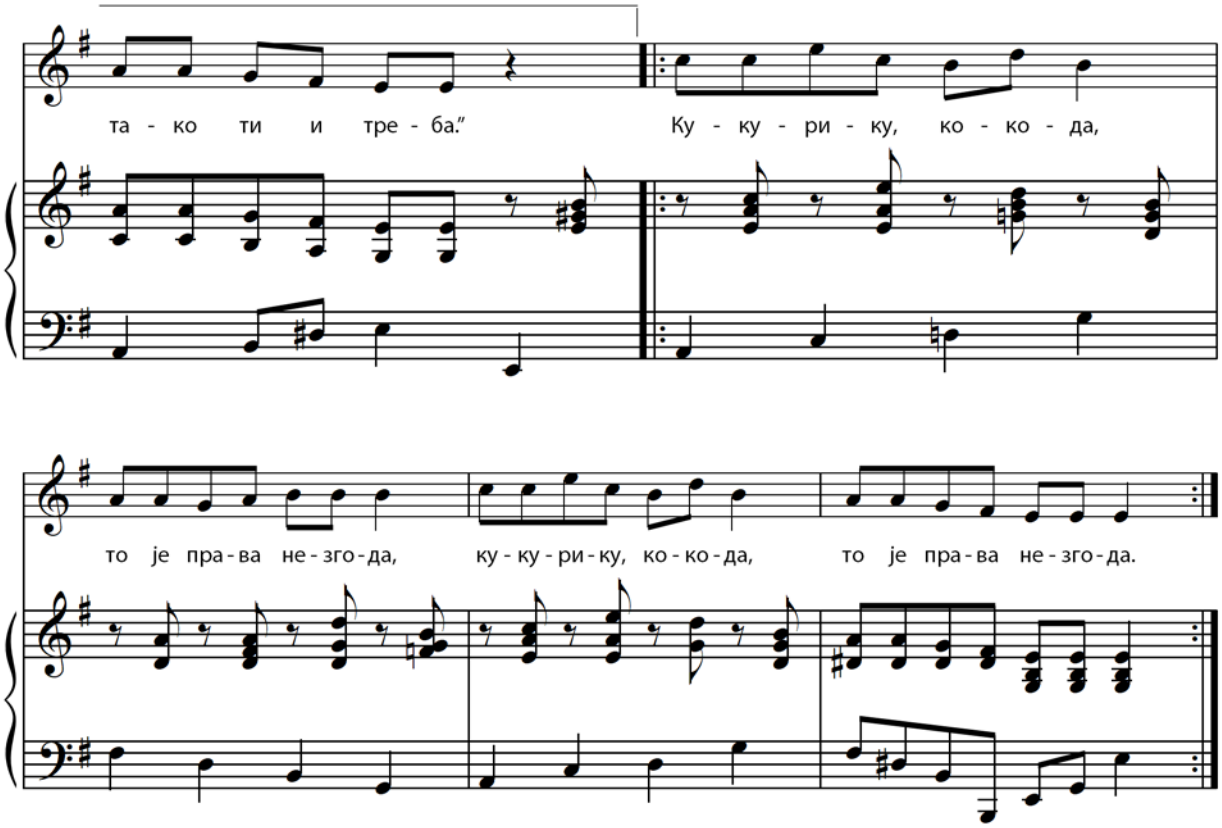

Уз препознавање штимова и музичких фраза може се комбиновати опажање и интонирање тонова, као и „мотива за ступњеве" и транспонујућих песама–модела.

Примери диктата који се могу комбиновати уз песме, примере из литературе и опажање и интонирање мелодијских фраза:

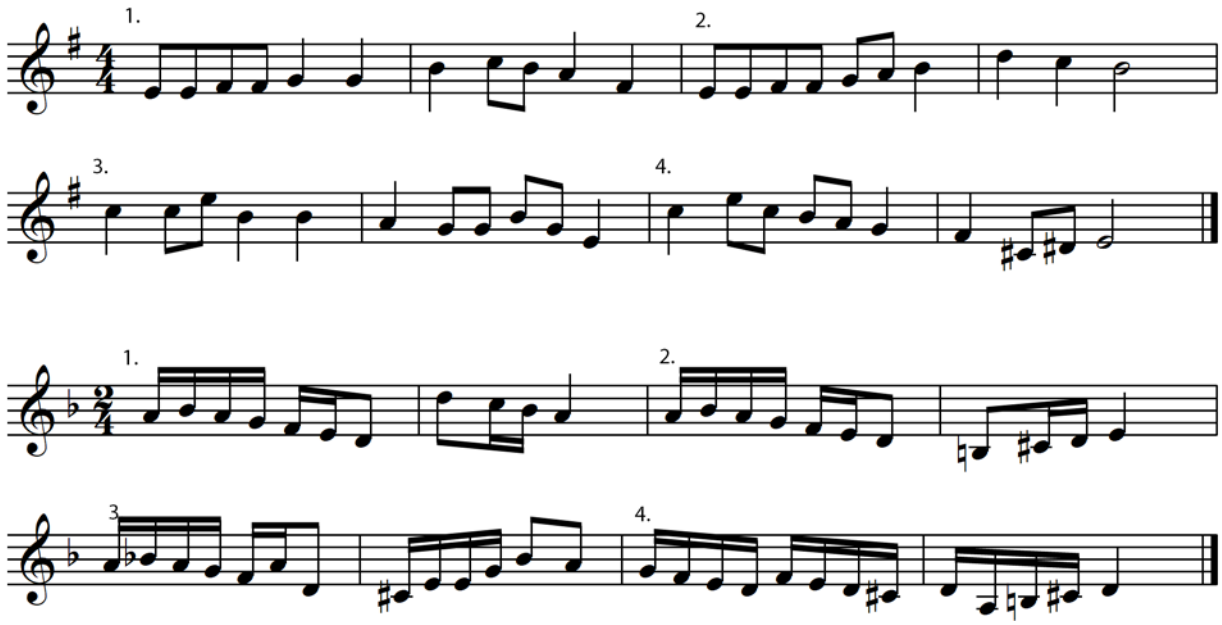

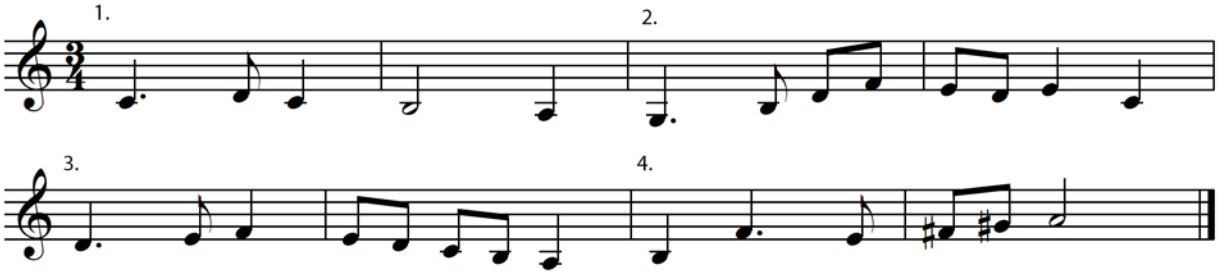

168. Клавирска пратња

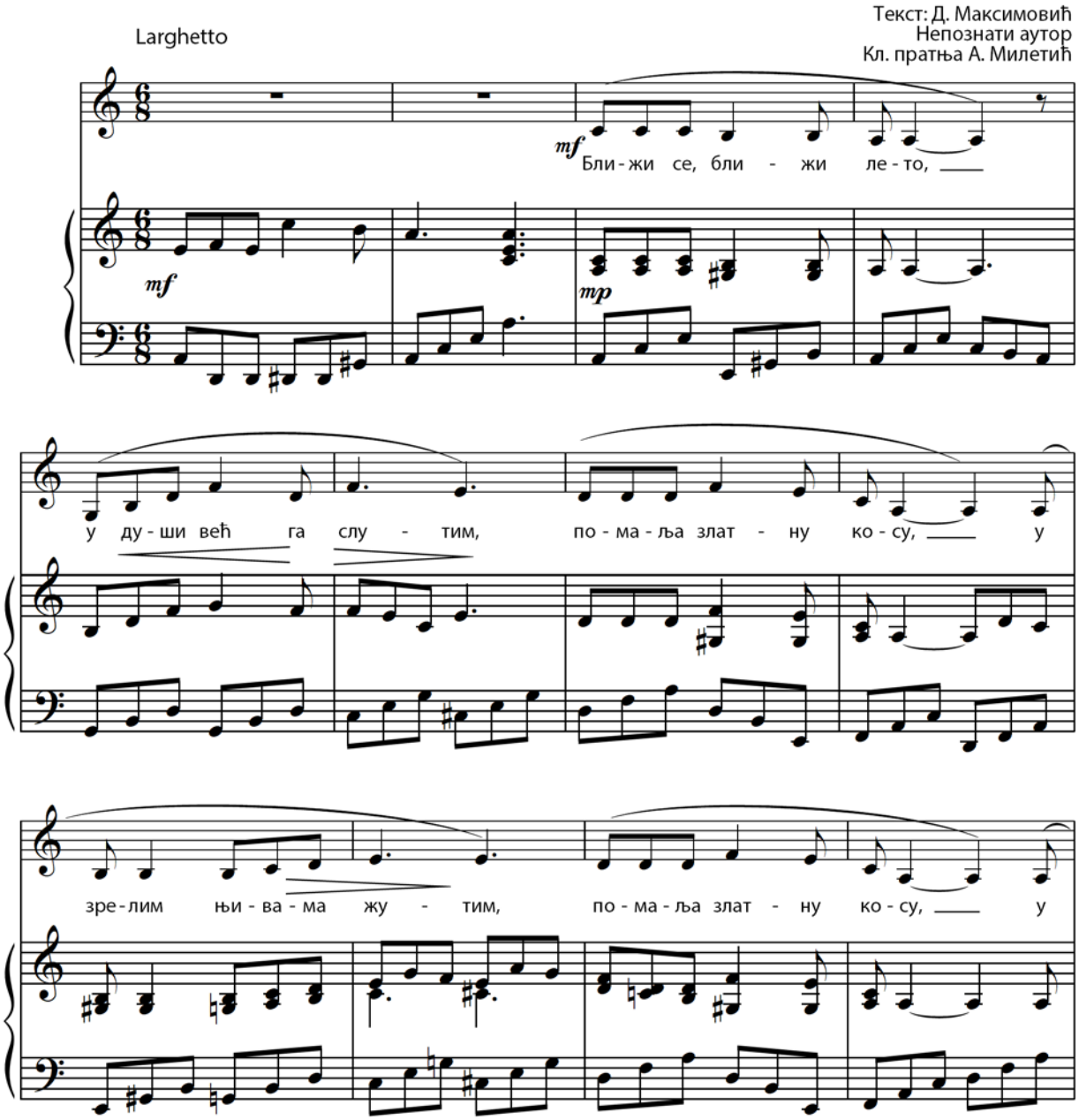

зре - лим њи - ва - ма жу - тим. Зри - кав - ци су ми ре - кли,

ко - је у пу - ту сре - то, бли - жи се, бли - жи ле - то,

бли - жи се, бли - жи ле - то. ле - то.

Могуће је и потребно додавати још вежбања из свих области – мелодике (опажање и интонирање тонова, мотива, усмени и писмени диктати), ритма (записивање ритмичке окоснице, препознавање метра, ритмички диктати на једној линији и на утврђеним позицијама; додатна литература Зорислава М. Васиљевић: *Солфеђо ритам, I-II*) и теорије музике – увек везано за звук и подршку схватања звучних феномена и интеракције компоненти музичке целине у одговарајуће музичко саопштење. Сви они примери за које су ученици показали афинитет, а имају клавирску пратњу или су комбиновани с ритмичком пратњом, могу се представити као „музичка тачка“ на јавном часу. Оставља се инвентивности наставника да дода деонице за инструменте, удараљке, покрет и сл., у сврху подстицаја и мотивације за вежбање. На тај начин развијају се социјалне вештине ученика кроз заједничко музицирање. Извођењем музичких садржаја којима су ученици дорасли узрастом, могућностима и достигнутим степеном музичког функционисања постиже се дубље и слојевитије схватање музике.